

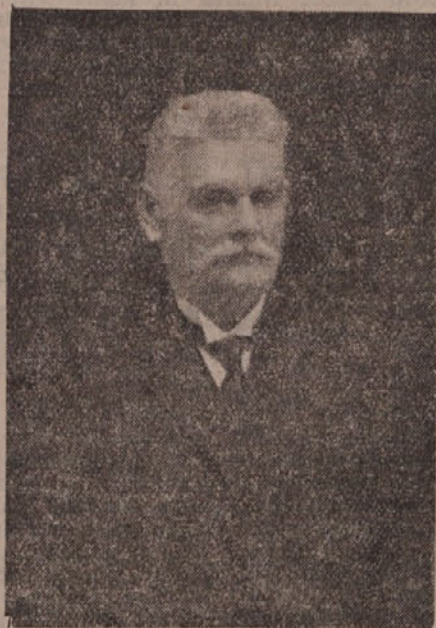
»JADRANSKI KALENDAR« izlazi koncem septembra. Cijena mu je 10 dinara. (Poštarina posebno) Naručite ga što prije.

ISTRA

Džepni kalendar »SOČA« izlazi koncem septembra. Cijena 8 dinara. (Poštarina posebno). Naručite i kalendar »Soča«.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

UMRO JE MATKO BRAJŠA RAŠAN KOMPOZITOR I STARSKE HIMNE

Matko Brajša-Rašan.

U Zagrebu je umro 6 septembra Matko Brajša-Rašan.

Fizička svježina i duhovna vedrost, glavne su značajke 75-godišnjeg našeg Matka Brajše-Rašana.

Tako sam bio završio članak što sam ga napisao u lanjskom božićnom broju »Istre«.

Takvog sam Brajšu vidio nekoliko dana prije Božića i zato sam bio napisao one zaključne riječi. Takvog sam vidio i kasnije, u januaru ove godine po posljednji put, i takav će mi ostati u uspomeni.

Zato mi je bilo teže shvatiti kad sam neki dan čuo da je Matko Brajša umro.

Naši razgovori i susreti nisu bili brojni. Upoznao sam se s njime još dok je stanovao na Savskoj cesti. Bilo je to prije pet godina. Kasnije me je profesionalna znatiželja a i vlastiti interes da što bolje upoznam zaslužna imena naše starije generacije još u par navrata odvela u kuću Matka Brajše. Stanovao je u Novoj Vesi 10. U tim susretima i razgovorima imao sam prilike da upoznam jednu rijetku istarsku dušu, idealnu i plemenitu, vedru i optimističku — usprkos Brajšine već podmakle dobi i usprkos toga, što je bio lišen očnjeg vida.

Razgovor se, naravno, odnosio na naše istarske stvari, na prilike iz prošlosti i na aktuelne okolnosti u emigraciji. Aktuelne događaje pratio je Brajša živim interesom, volio je da mu se o njima priča, kao što je s jednakim zadovoljstvom pratio čitanje iz novina, specijalno pak iz »Istre«. Ako je o tim stvarima mogao razgovarati s nekim izvan kruga svojih najbližih, tada nije krio svog posebnog zadovoljstva. U razgovor znao je uvijek uplesti zgodne anegdote, detalje iz svojih ličnih doživljaja ili uspomena u vezi sa nekim našim prominentima iz svoje ili nešto starije generacije. Čudio sam se i s udivljenjem ču se, u vezi sa ličnosti pokojnog Brajše, uvijek sjećati njegova živog temperamenta i vedrog humora s kojim je vodio razgovor, interesantan, zabavan i — poučan. Samo katkada znao se je na čas izmijeniti: s bolom prognanika u duši sjetio bi se tada svih istarskih gorkih poslijeratnih razočaranja, muka naših ljudi i žrtava koje su pale... Bio je pun osjećaja i dubokog razumijevanja za nevolje drugih i to mu možda nije dopuštalo da pomisli na svoje i da o njima povede razgovor. No časove momentane klonulosti odmah je nadvladao duh optimizma i žive vjere u jednu bolju budućnost Istre.

S tim uvjerenjem sigurno je plemeniti Matko Brajša ostavio ovaj život.

Zasluge Matka Brajše za Istru u narodnom i kulturnom pogledu velike su. Nama ih nije moguće iznijeti i točno ocijeniti ni u jednom niti u drugom pravcu. Zato su pozvani drugi između nas i njih čeka zadaća da pravilno prouče djelovanje i zasluge naših narodnih djelovaca, među koje spada i Matko Brajša.

Politička i kulturna historija Istre na mnogo će se mjesta morati pozabaviti njegovim imenom i radom. Njegovom ulogom kad je kao općinski tajnik djelovao u najistaknutijim istarskim općinama koje su dolazile u hrvatske ruke, a danas: kompozitorskim djelo-

vanjem, originalnim ili pak kao sakupljača i harmonizatora istarskog muzičkog blaga. U tom dijelu njegove aktivnosti, najveće su Brajšine zasluge te prelaze uski istarski okvir — po tome Brajša zaslužuje priznanje cjelokupne jugoslavenske narodne i kulturne javnosti. Kompetentni, a ima ih i među našim istarskim muzičarima, bili bi zvali da pravilno istaknu i ocijene u detalje sav muzički rad Matka Brajše. Ono malo što nalazimo u širolinom: »Pregledu povijesti hrv. muzike« i Spinčićevim: »Crticama iz hrv. književne kulture Istre« — premalo je prema onome, što bismo trebali znati o »pravom našem glazbeniku, svjesnom Hrvat« (Spinčić), o kompozitoru naših istarskih koračnica, o prvom temeljitom poznavacu našeg bogatog muzičkog folkloru.

Matko Brajša rodio se 11 decembra 1859 u Pićnu kraj Pazina. Obitelji njegova oca i njegove majke Šumberac bile su vrlo ugledne. Iz njih je bilo župnika, općinskih načelnika, a djed Matkov, koji ga je dao školovati, bio je i pokrajinski zastupnik. Pučku školu svršio je Matko Brajša u Pićnu, gimnaziju u Pazinu (tada je bila njemačka) a pravne nauke je polazio u Beču.

Njegove sklonosti i zanimanje za glazbu porodilo se u njemu još u srednjoj dobi. Već je u šestom razredu počeo komponirati razne napjeve i voditi pjevački zbor seljačkih mladića pazinske okolice. Kao student još se više posvetio muzici, te je u Beču bio dirigent hrvatskog akademskog društva »Zvonimir«.

Služio je u raznim odvjetničkim i bilježničkim kancelarijama u Buzetu, Podgradu, Voloskom, Puli i Rijeci, a u svojstvu općinskog tajnika bio je u Zminju, pa u Buzetu, a najzad u Pazinu. Godine 1923 morao je napustiti Pazin i tada se preselio u Jugoslaviju, najprije u Karlovac, a onda u Zagreb.

Muziku je učio većinom kao samouk. Prve pobude su mu dali učitelji fra-njevcu i gimnaziji o. Julije Brunner i orguljaš Fridolin Stöckl. Najviše je naučio u Beču. Najveću je pažnju obratio kompozicijama za muški i mješoviti zbor. Pisao je i crkvene kompozicije, među ovima četiri mise (jedna latinska, tri hrvatske) za muški i mješoviti zbor. Gdje god bi došao, svagdje je organizirao pjevačke zborove, nastojao da se i u crkvi čuje naše pjevanje. Sam je bio izvrstan baritonista pa je nastupao i na mnogim koncertima.

Osim toga komponirao je himne, koračnice, prigodnice i ostale pjesme, većinom na tekst istarskih pjesnika, ili pak na tekst koji je sam ispevao. No najznačajniji je Brajšin muzički rad u sakupljanju i harmoniziranju narodnih popijevaka.

Na sabiranje istarskog muzičkog blaga potakao ga je poznati hrvatski muzikolog Franjo Kuhač kad je došao u Istru da sabire pučke popijevke. Brajša je sam za kratko vrijeme sabrao oko 250 popijevaka, što svjetovnih, što crkvenih. Godine 1910 izdao je prvi svezak svojih zapisa pod naslovom: hrvatske narodne popijevke iz Istre (sabrao i harmonizirao za muški i mješoviti zbor). Svojim harmonizacijama, kaže dr. Široli, kušao je Brajša podati istarskim pučkim popijevkama pravu harmonijsku podlogu; pri tom je vjerno zapisivao obadnje dionice dvoglasnog pučkog pjevanja i nastojao iz toga dvopjeva otkriti latentne harmonije.

Osim kompozitorskog rada Brajša je djelovao kao muzički pisac, što je također bilo zapaženo. Među ostalim spominjemo njegovu raspravu u rukopisu: Josip Tartini, istarski virtuoz na guslama (rođen 1692 u Piranu u Istri, umro 1770 u Padovi) u kojoj dokazuje slavensko porijeklo ovog muzičara svjetskog glasa. Samom Široli za njegov: Pregled povijesti hrvatske muzike, pružio je Brajša biografske podatke o dvojici istarskih glazbenika, o Hugu Tomiću (sa Krka) i dr. Josipu Mandiću poznatom hrvatskom kompozitoru koji živi u Pragu. U »Vijencu« (1896) pisao je članak »Kako pjevaju Hrvati Istre svoje narodne pjesme«. Od ostalog rada, valja još istaknuti spomeniku papi zbog uporabe hrvatskog jezika u crkvi (1910), zatim opis Tinjana, Dobrinog rodnog mjesta i još u rukopisu) doprinose za jugoslavenski enciklopedijski rječnik.

Ni posljednjih godina svog života Brajša nije mirovao, već je i dalje komponirao, diktirajući. Spremio je za štam-

pu novu zbirku pjesama koju je namjeravala izdati Jugoslavenska Matica u Zagrebu. Pa ako je već lanjske godine bila sazrela ideja da se zbirka izda, sada u povodu Brajšine smrti treba Jugoslavenska Matica da provede svoju inicijativu u djelo, da na taj način odamo dužno poštovanje zaslugama i talentu pokojnika.

Zbirku je Brajša podijelio u dva dijela; u jednom su crkvene u drugom svjetovne pjesme na umjetni ili narodni tekst. Mnoge su već poznate, druge su novijeg datuma, te bi u ovoj zbirci izašle prvi put. Neke pjesme dobro bi došle u premnogim prigodnim prilikama, druge su opet podesne za svaki širi nastup pjevačkih zborova, muških i mješovitih.

Karakterističan je ovaj Brajšin uvod u zbirku: »Ovu sam zbirku sastavio u svrhu da iznesem duševno raspoloženje Hrvata i Slovenaca u Istri te u ostalom dijelu Julijske Krajine da upozorim svu našu braću i ostali svijet na grozne muke koje trpi naš odcijepljeni narod prije i poslije rata. Nije ova zbirka samo za glazbene ljude, već je ona i za neglazbene, jer će ovi posljednji naći u njoj vrlo zanimljivo štivo u tekstu ovdje nanižanih pjesama, kao što i u opaskama koje stoje na dnu nekih umjetnih, na-

rodnih i crkvenih pjesama. — Zbirka će vrlo dobro doći pjevačkim društvima i drugima za koncerte, za komemoracije — za razno proučavanje«.

Kao što smo o Božiću istakli, opetujemo i sada želju da se zbirka izda. Uvjereni smo da bi ovaj korisni kulturni pothvat — makar i stajao eventualno izvjesnih materijalnih žrtava — pozdravila čitava naša emigrantska javnost, a držimo da ne bi zbirci uzmanj-kao topao prijem niti u redovima izvan naše emigracije.

Još bi na jednu stvar htjeli upozoriti. Čitateljima »Istre« nije prošlo sigurno nezapaženo da se u nekoliko brojeva lista javio kao suradnik i Matko Brajša. Da ga smrt nije prekinula, vjerojatno bi bio objavio više interesantnih bilježaka o poznatim licima i događajima iz prošlosti u kojoj je bio neobično aktivan i zaslužan. Ovako nas je smrt Brajše lišila podataka koji bi nam bolje i izbliza osvijetlili koji taj važan događaj.

Smrću Matka Brajše-Rašana nestalo je iz naše sredine zaslužnog narodnog i kulturnog radnika, velikog i optimističnog starca koji zaslužuje priznanje svijeta nas podjednako. Ante Rojnić.

Pogreb Matka Brajše Rašana

U subotu, 8 septembra, u 4 sata popodne obavljen je na zagrebačkom Mirogoju pogreb pokojnog istarskog kompozitora Brajše. Iz mrtvačnice su iznešeni na posljednje počivalište njegovi ostaci, praćeni od mnogobrojnih ožalošćenih emigranata. Za lijesom su bili njegovi sinovi dr. Stojan i dr. Cyril, te ostala familija. Pred mrtvačnicom je govorio o pokojniku kao muzičaru, o njegovim velikim zaslugama za istarsku muziku, jedan naš muzičar. — Njegov govor pun lijepih misli, sadrži među ostalim i ovo:

Takvi ljudi kao što je Matko Brajša-Rašan ne umiru, ne mogu umrijeti. On je vječnost svoju i imena svoga zaslužio. Muzičko nadahnuće božanskog je porijekla. Vjerovali su to narodi od vjeka. Ovi zemni ostaci bili su samo forma, okvir, koji mu je služio da može ispuniti svoje poslanje. Forma i okvir ne smiju biti pravi sadržaj. Kod našeg Rašana to nije nikada bilo.

Govori zatim o životu i radu pokojnika, a zatim kaže:

Matko Brajša-Rašan bavio se je muzikom kao samouk od srednjoskolskih klupa sve do zadnjeg daha. Kadgod bi došao, nosio je sa sobom i božanstvenu lir. Ona mu je bila vječna pratilica. — Osnivao je u narodu zborove, komponirao tekstove domaćih pjesnika, a i sam bi stihove stvarao i skladao. Njegova muzika nije muzika salona, muzika za »šijore«, nego muzika narodna, muzika isključivo za narod. Nu zato nije ni Brajša ništa manje vrijedan nego Zajc, Novak, Vilhar, i svi ostali naši profesionalni muzičari. Godine 1919. izdavao je zbirku »Hrvatske narodne popijevke iz Istre«.

To je uopće prvi pokušaj na našem slavenskom jugu da se donose pučke pjesme na koncertne daske. Bio je to put kojim su krenuli kasnije V. Zganec, Ante Dobronić i drugi. Istarska pučka popijevka bila je do nedavno još zagonetka za muzikologiju. Brajšina zbirka služila je kao baza za teoretska muzička razlaganja svim našim poslijeratnim muzičkim teoretskim piscima koji su se interesirali za istarsku pučku pjesmu, tako dr. B. Široli, Zgancu itd. Da nije bilo Brajšine zbirke, dugo bi još našu pučku pjesmu pokrivala duboka tama. Pitanje je veliko bi li svijet uopće za nju i saznao, ili bi u prilikama, u kojima ona danas živi za granicom posve izumrla.

Iza govora otpjevao je pjevački zbor društva »Istra«, pod vodstvom dirigenta g. Zlatiča Brajšinu kompoziciju »Mažurano moja...«. Bio je to dirljiv momenat. Pokojnik je opraćen u vječni mir jednom njegovom tužnom melodijom na istarski narodni motiv. Duga povorka, u kojoj su bili predstavnici naših organizacija, društva »Istre« i Jugoslavenske Matice, kao i predstavnici svih slojeva naše emigracije u Zagrebu, otpratila je lijes do groba. Pjevačko društvo »Jablan« otpjevalo je nad grobom »Vigred se povrne«. — G. Ernest Radetić, istarski književnik, izrekao je nad otvorenim grobom ovaj govor: Barba Matko?! I Ti nas dakle ostavljaš? I Ti nam ideš? Svi se Vi, oci naši,

jedan za drugim povlaćite i odlazite da se smirite i otpočnete od naporna puta tamo, gdje vlada vječni mir, vječna ljubav. Idete da primite na drugome svijetu nagradu za sav svoj mukotrpan i težak rad. Onu nagradu, koju ovdje niti ste tražili, niti ste ikada dobili. Ali Gospodin vojvoda, koji je jedini pravedni sudac, dostojno će Vas u punom obilju platiti.

Odlazite. Svi nas redom ostavljate, svi Vi, koji se nas nekoć u onoj našoj pustoj Istri plemenito odgajali, tako zanosno budili, tako požrtvovno vodili. Sami ostajemo, daleko od doma, prognani s rodne grude, iz dragoga kraja, bez igdje ikoga svoga, sami ostajemo u času, kad nam je Vaš očinski savjet, Vaša mudra riječ, Vaša iskusna ruka voditeljica najkrvavije potrebna.

»Ljubo draga, a ki će s Tobom govoriti o onoj našoj pustoj Istri, kada Ti ja umrem«.

Tim si se riječima, veliki sine, naše male tako nesretne zemlje, praštao zadnjih dana sa svojom družicom i sa ovim svijetom. Zadnje se riječi svih velikana duha, uvijek bilježe i raščinjaju. One poput bljeska osvjetljuju značaj svakoga čovjeka i razotkrivaju pred nama najskrovitije osjećaje njegove duše...

Sva tvoja veličina, barba Matko dragi, sva ona neizmjerljiva ljubav do one naše rodjene zemlje, koja ti je živim žarom za čitavoga života plantjela u grudima, sažeta je u tom pitanju...

Ti, vječni idealista i čisti umjetnik, koji si cijeloga života skromno živio, ne tražeći materijalnoga blagostanja nego bogatstvo duha, plemenitino srca, ostao si takav i na smrtnom času. Ti ne vodiš računa, kako će se živjeti, kako vežati kraj s krajem u ovim teškim vremenima, ti sanjariš o onoj našoj nesretnoj domaji o svojim mladenačkim idealima, koje su ti pod stare dane tako surovo pogazili. I dok se svi mi borimo za opstanak, za goli život, u Tvojim nutrinu vlada neponjatni mir. Zatvorenim očima već niz godina ne češ da gledaš ovaj grubi svijet, za nj si slijep i ne češ da vidiš ovaj surovi život oko sebe. Ti još uvijek u duhu gledaš samo one dobre ljude, siromašne istarske kmete, čiste, dobre i plemenite, kao što si bio čist, dobar i plemenit Ti. U dnu Tvoje duše još su uvijek bružali topli akordi meke naše pjesme, ječili zvuci naše crvene zemlje i krasa, žamor mora, šapat Raše, Mirne i Dragonje, pjesma pastira, zvukovi svirala, roženica, dvojnika i mišnic.

Oni zvuci, koje si Ti Bogom nadaren savršeniše nego itko od nas čuo i osjećao, slušajući u njima svaki osjećaj, svaki kucanj srca svoga naroda.

Barba Matko, oče naš! Evo nas, dođosmo, da Te posjetimo, da Te pozdravimo, i iskažemo Ti, nas tri generacije, od Tvojih vršnjaka do Tvojih unuka, koliko smo Te cijenili, koliko voljeli i poštilivali. Nijesmo došli, da se s Tobom oprostimo. Mi se ne rastajemo s Tobom. Mi smo i do sada živjeli u duhu uvijek uz Tebe i spominjali Te se, kadgod bi

KOMEMORACIJA HEROJA strijeljenih kod Bazovice

U raznim našim emigrantskim centrima komemorirana je tragična smrt Miloša Bidovca, Marušića i Valenčića. O vrlo uspješnim komemoracijama javljaju nam iz Ljubljane, Murske Sobote, Splita, Celja i drugih mjesta. Nekoji su od tih izvještaja vrlo opširni. Kad bismo htjeli da objavimo sve te izvještaje kako su nam dostavljeni, zauzelo bi to velik dio lista. Zbog preobilja ostalog gradiva morali smo publiciranje tih izvještaja izostaviti, uvjereni da će to naša društva shvatiti i da time nismo povrijedili svetost sjena naših Besmrtnika.

nam u grlu zadržala žilica, da pjesmom u Tvojim melodijama damo oduška prepunom sreću, bilo u času zanosa, bilo u času srece, bilo u času boli. Ne opraštamo se. Ti ćeš biti s nama i nadalje, ovdje u progonstvu, a poći ćeš s nama i onda, kada Ti slavni prah u velebnom oduševljenju ponese dolje, u onu našu dragu Istru, da ga njenoj zemlji predamo da ga djeca naša i unučad kite bosiljkom i mirisnim i mažuranom drobnom... Barba Matko dragi, s Bogom!

Na grob, u koji je spušten lijes sa smrtnim ostacima Matka Brajše počele su padati grude...

Komemoracija blagopok. Matka Brajše Rašana u Zagrebu

U petak 7 o. mj. sastali su se na zajedničku komemorativnu sjednicu društvo »Istra«, Jugoslavenska Matica, Istarski akademski klub i pročelnici svih sekcija, da komemoriraju blagopokojnog Matka Brajšu-Rašana, koji je dan ranije preminuo.

Komemorativni govor je održao g. Fran Bašić, umir. školski nadzornik i tajnik Jugosl. Matice. Gosp. Bašić, koji je rodom iz Pićna, iz rodnog mjesta blagopokojnog Brajše, ganuo je do suza svojim govorom prisutne. Potresnim glasom i pjesničkim zanosom prikazao je u početku viziju žalosti svih Istrana radi smrti kompozitora naše istarske himne. Prikazao je život i važnost pokojnika za našu kulturu i istakao je njegov politički rad.

Svi prisutni su bili duboko ganuti toplim i srdačnim riječima g. Bašića i pri kraju su svi sa suznim očima odali počast našem pokojniku poklikom »Slava mu!«

Pobratimu Matku Brajši Rašanu posljednji zbogom

U dubini duše nosio si zvuke
Naše drevne pjesme. Druga ti se javi
U svoj svojoj moći, u svoj svojoj slavi
Iz svakoga sela, svake naše luke,

Kao odziv Tvojim sakrtoj u duši
I slivena s Tvojom prošla je sva sela,
Da nam narod bodri u boli i tmuši,
Puna rodne snage, poletna i vrela.

Sa Tvojih je žica zabrujila laka
Kô popjevka meka, melodija naša,
Nju je zapjevala djevojka i snaša,
Zaljubljeni mladač, i jato junaka.

Junačko je jato himnom s Tvoje lire
Sved jačalo srca, doživalo sunce,
Pa i danas Istrom kad se tmine šire
Ona jošte žari Učkine vrhunice.

Split, 7 IX. 1934.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

KARABINJERI SU NADZIRALI VOJSKU KOJU JE MUSSOLINI POSLAO NA AUSTRIJSKU GRANICU

Antifašistički list »Giustizia e Libertà« koji izlazi u Parizu piše o Mussolinijevoj avanturi s vojskom na Brenneru, pa kaže:

»Italija je nekoliko tjedana bila bez karabinjera. U gradovima i selima gornje Italije karabinjeri su bili zamijenjeni agentima policije i »Ovre. Kud su otišli karabinjeri? Otišli su da nadziru mobilizovane čete na Brenneru. A zašto taj nadzor četa na Brenneru? Izgleda, da je ideja obrane bečkih klerikalnih habsburgovaca u talijanskom narodu, pa i u talijanskoj vojsci, manje popularna nego u upokorenoj štampi Rima.

Tako piše antifašistički list, a ovih dana donosi čitava fašistička štampa okružnicu podsekretara u ministarstvu vojske generala Baistrochia, koji ističe, da su čete poslana na austrijsku granicu pokazale veliku moralnu kvalitetu i da su vojnici sa zanosom bili spremni na stupe u rat, ako bi to bilo potrebno za očuvanje nezavisnosti Austrije.

DRUGI SVETOKRIŽKI ŽUPNIK OBSOJEN NA KONFINACIJO

SREČKO REJEC KONFINIRAN NA 5 LET JEČE

Postojna, sep. 1934. (Agis) — Po zadnjih vesteh iz Gorice je bil od goriške prefekturke komisije za konfinaciju obsojen na 5 let konfinacije svetokrižki župni upravitelj Srečko Rejec, doma iz Idrije. Dne 31. avgusta so pozno ponoči prišli z avtom v Sv. Križ organi goriške kvesture in so župnika odpejlali. Župnikovo mater so organi tolažili češ, da se bo takoj vrnil itd. Vendar pa župnika niso več izpustili in po zad-

njih vesteh so ga že odpeljali v kraj, ki mu je namenjen za konfinaciju.

Župnik Srečko Rejec je bil namestnik pred leti konfiniranega župnika Ivana Rejca in je bil že zaradi tega trn v peti vsem priseljencem. Zlasti mnogo zaslug za to novo žrtve pa imata svetokrižki podestat in učitelj Caliva ter postajenačelnik s Ceste Ciarella. Poleg teh dveh pa je imel župnik Rejec še nekaj drugih stalnih opazovalcev.

Župnik Pišot Janko pred politično komisijo

Tri leta policijskega nadzorstva

Postojna, septembra 1934. (Agis) Istočasno kot cerkovnik Krteľ je bil klican pred goriško politično komisijo tudi župnik Janko Pišot s Planine pri Vipavi, kjer so mu sporočili, da je dobil tri leta policijskega nadzorstva. Splošno mnenje je, da je dobil župnik Pišot, ki je bil znan kot miren človek in se ni brigal za drugo kot za to, kar

spada v njegov delokrog, policijsko nadzorstvo po zaslugi duhovnega sobrata Dorbola, italijanskega župnika v Ajdovščini. Ta je stalno obiskoval Pišota, ga vabil v svojo družbo, dokler ni dosegel, kar je želel. To dejstvo nevredno katoliškega duhovnika jasno pove, zakaj pošiljajo politične oblasti italijanske duhovnike v naše kraje.

Cerkovnik v Šturjah obsojen na dve leti policijskega nadzorstva

Postojna, septembra 1934. (Agis) — Ze avgusta meseca je dobil Krteľ Doro, po domače Dore Kajzerjev, cerkovnik v Šturjah, opozorilo od političnih oblasti, da mora v teku avgusta iz Ajdovščine sicer bo konfiniran. Kmalu nato pa je bil od goriških političnih oblasti pozvan v Gorico, kjer so mu sporočili, da ga je komisija postavila pod policijsko nadzorstvo za dobo dveh let.

Krteľ je že več let vestno opravljaj službo cerkovnika in sicer brezplačno. Ker je poleg cerkovniške službe vodil tudi cerkveni pevski zbor, je bil političnim oblastem že več časa odveč. Vendar pa mu niso mogli dokazati nikakih prestopkov. Krteľ je oče več nedorastlih otrok, katere s težavo preživlja.

FAŠISTIČKI DOČEK NOVOG GORIČKOG NADBISKUPA

Akcija Sirottija

Gorica, septembra 1934. — Ovili dana ima da dodje u Goricu monsg. Carlo Margotti, novi gorički nadbiskup. On je još u Carigradu, ali za koji će dan biti u Gorici. Osnovao se je odbor, koji priprema veliki doček Margottiju. Odbor je organizovao administrator goričke nadbiskupije i nesudjeni nadbiskup Sirotti. U odboru ima mnogo lica, svećeničkih i svjetovnih. Uglavnom su među svjetovnicima sami predstavnici fašističkih organizacija. Eksekutivu čine Sirotti, fašistički poslanik Caccese, fašistički federalni sekretar, podestat, pretsjednik pokrajine. Zaključeno je, da će se Margottiju pokloniti bogati dar, koji će se kupiti sabranim novcem, a svaki vjernik mora bar nešto da dadne. Zato će se u svakom mjestu sastaviti odbor od župnika, podestata i fašističkog partijskog sekretara.

PRIHOD NOVEGA GORISKEGA ŠKOFA

Gorica, 10 sep. 1934. (Agis) — Italijanski listi so objavili vest, da bo bodoči goriški knez nadškof mons. Margotti prišel v Gorico 22. t. m. ob 6. zvečer. V začetku se je mislilo, da bo prišel v prvi polovici septembra, a ga ni bilo. Prišel bo direktno iz Rima z vlakom, izstopil bo v Cervignanu, nakar se z avtomobilom podal v Oglej, odkoder se bo odpeljal proti Gorici, kamor bo prišel ob 6. zvečer. Za prihod je goriška občina odredila vse potrebno, da se bo sprejem izvršil čim bolj svečano. Ljudstvo ga bo čakalo na Cor-su pri zdravilišču usmljenih bratov. Naslednjega dne bo imel novi škof prvo sv. mašo v stolnici.

TOBOŽNJEM ORTAKU BISKUPA FOGARA

MAKSIMILIJANU STEFANIJU APELACIJA POVISILA KAZNU

Trst, septembra. — Poznato je, da je fašistička kampanja protiv trščanskog biskupa Fogara započela povodom procesa protiv nekog Maksimilijana Stefanija, koji je pronevierio u poduzeću kod kojega je služio preko milijun lira. U procesu protiv Stefanija bilo je navodno izišlo na javu, da je on davao izvjesne svote novaca biskupu Fogaru, koji ih je iskoristavao za antidržavnu akciju. Razumlje se, to se

nije moglo dokazati, ali buka je bila velika.

Dne 1 o. mj. trščanske su novine javile, da je apelacioni sud u Trstu povisio kaznu Stefaniju i to od 12 godina na 16. Interesantno je, da trščanska štampa tim povodom više ne citira Fogara. Uopće je kampanja protiv biskupa Fogara u štampi utihnula.

ZAVJETNI HRAM U KOZALI

Osvećenje hrama — Pozdrav papi i govor nadbiskupov

Rijeka, 12 septembra 1934. — U nedjelju je na svečan način osvećen zavjetni hram na Kozali. Hram je podignut u vezi sa proslavom desetogodišnjice aneksije, a u njemu su pokopani svi oni legionari i vojnici redovite vojske koji su poginuli u bojevima oko Rijeke. Uz ostale službene ličnosti osvećenju je prisustvovao i Duca di Spoleto. Hram je osvetilo rano jutro riječki biskup Sanin, a prvu je misu održao nadbiskup Teodozije Constantini, koji je održao plameni patriotski govor preko mise. Papa je poslao pozdravni telegram, kojega su pročitali u crkvi. Papa šalje

posebni papinski blagoslov biskupu, prisutnima i dobročiniteljima crkve.

Nadbiskup Constantini u svojem govoru spominje dan 2 januara 1931, kada je on blagoslovio 33 mrtvačka sanduka na Riječi, pa veli: »Kada smo pokapali one mrtve jedna sumnja hladna kao oštrica noža parala je naša srca: hoće li tolike žrtve dati ploda, ili će biti učinjene uzalud. Ne, nisu bile zaludu, dragi naši pokojnici!«

Senator Borletti je tom zgodom otkupio u zalagaonici zaloga za 25.000 lira za račun Riječana.

OŠTRA OSUDA ZA PRELAZ DJETETA PREKO GRANICE

Kata Grbin iz Ližnjana osuđen na 105 dana zatvora i 2.500 lira globe

Pula, 8 septembra. Pred nekoliko dana je osuđena pred ovdšnjim sudom Kata Grbin rođena Fedel iz Ližnjana na 3 mjeseca i 15 dana zatvora, na 2500 lira globe i na plaćanje svih troškova. Ona je osuđena radi toga što je u julu odvela svoju jedanaest godišnju kćer Mariju na Rijeku i sa Rijeke ju je prebacila na Sušak, gdje ju je dočekao rođjak Ravlić

Na intervenciju međulinskog učitelja De Cicca karabinjeri su podnijeli prijavu protiv majke i sada je osuđena. Tom osudom žele da prestraše naš narod u okolici Pule, kako se ne bi niko više usudio da pošalje svoje dijete na nauku u Jugoslaviju. I u drugim selima puljske okolice karabinjeri i nekoji fašisti imaju na oku roditelje i djecu onih, za koje sumnjaju da bi mogli prebjeci preko

ARETIRANCI IZ KRVAVEGA POTOKA IZPUŠČENI

Oblasti niso mogle nedolžnim ljudem ničesar dokazati.

Trst, septembra 1934. (Agis) — Z majhno zamudo prinašamo pravočasno sprejeto vest, da so bili vsi aretiranci iz Kravega potoka in sosednjih izpuščeni že prve dni tega meseca. Kakor je že našim čitateljem znano, je bilo ob priliki, ko je v avgustu pogorela ljudska šola v Kravem potoku aretiranih okoli štirideset naših ljudi. Vsi so bili odvedeni v tržaške zapore, kjer so jim hoteli na vsak način naprtiti odgovornost za ta zločin. Ze pri prvem poročilu, ki smo ga prinesli, smo jasno pokazali na nemožnost tega dejstva in tudi dokazali nedolžnost naših ljudi. Vestna preiskava tržaške policije, ki gotovo našim ljudem ni naklonjena, je sedaj to našo domnevo potrdila in s tem je bilo dano našim ljudem popolno zadoščenje. Ves strah, muke skrbi in preganjanja pa bodo ostala v vseh kot spomin na neljube gospodarje.

TEŠKO SU PREMLATILI I OSUDILI NA 2 MJESECA ZATVORA ČOVJEKA, KOJI JE BOLESTAN I TRAJI RA- DA I KRUAHA ZA SVOJU DJECU

Lipa, septembra 1934. — Kod nas čovjek ne smije da ništa od vlasti zahtijeva, a mora da udovoljava sasvim ono što se od njega traži. Slučaj kojega vam ovdje javljamo, desio se je jednom našem čovjeku, Vlahu Jakovu, starom 35 godina, rodom iz Jušići, a nastanjenom već dugi niz godina u našem selu. Spomenuti Vlah otac je petero male djece, a k tome i duševno bolestan. Kako je teško danas naći negdje rada zdravome čovjeku, a kamo li bolesnom, kao što je Vlah, jer ga nije mogao niti uzeti, a niti upotrebiti za nikakav posao, uputio se je na našu općinu u Ješane da zamoli općinske faktore za rad i da mu daju za djecu kruha. Ali dobio je ono, što nije siromah očekivao.

Na općini su ga fašistički divljaci na mrtvo ime izbatinali i onako izmučenog otpremili u Bistricu u zatvor, gdje je i ovih dana bio odsuđen na 9 mjeseci zatvora.

Mjesto čovjeku bolesnom priskočiti u pomoć i izliječiti ga, otpremaju ga izmrcvarenog u zatvor. Ovakvog divljaštva kakvo vlada u fašističkoj državi sigurno nema.

TEROR NAD PUČANSTVOM U KRAJEVIMA, KOJI SE UTVRDJUJU

Lisac, septembra 1934. Naše selo leži uz samu granicu, pa kako po drugim mjestima i selima uz granicu tako se i kod nas gradi i priprema sve u ratne svrhe. Počeli su nam raditi novu cestu i dosta široku, koja će se protezati od nas pa preko »Širmančice« i dalje prema Klani i ići će južno od Klane, tako da se neće dotaknuti Klane, nego će ići dalje i vezat će se sa onim kavernama koje su sagradjene na Zidovju.

Inače sve poljske puteve i druge obične staze, oni su sve dobro utvrdili, radi se kao da je rat već započeo. Miliciju i karabinjere u našem selu su potrostručili. Ne znamo zbog kojeg su to razloga učinili. Sumnjamo da se ipak nešto sprema. Razabiremo i po tome što su većim dijelom našim ljudima oduzeli pogranične legitimacije, tako da danas mnogi ne mogu ići na svoja imanja, koja imaju preko granice, a niti si mogu pokupiti svoje proizvode, koje su si sa teškom mukom posijali, tako da će mnogima sve što imaju propasti. Ali ovi naši krvopije ne mare zato što će nama sve propasti i što ćemo kroz zimu gladovati.

U ZATVOR ZBOG ANTIFAŠISTIČKIH VICEVA

Podgrad, septembra 1934. Mnogo se u našim krajevima pripovijeda o nekoj ženi iz južne Italije i zbilja se šala: Govori se da je ta žena rodila trojke i prvomu djetetu da je dala ime Vitorio, a drugome Italija, a trećemu Benito. Kada su je pitale druge žene što joj rađe djeca, ona da im je odgovorila: Vitorio uvijek samo spava, Italija da joj uvijek plače, jer da ju boli nešto u želucu i u crijevima, a Benito da je uvijek gladan i da joj više pojede nego ostala dvojica, jer da joj je uvijek na prsima, tako da nema vremena ostalu dvojicu nahraniti.

Zbog ovih šala nastradao je jedan naš čovjek, koji je inače kovač (zvan Lale). K njemu kao k majstoru dolaze razni ljudi i netko ga je tužio ovdšnjem tajnoj policiji i bio je uhapšen i zatvoren 48 sati, a bio bi dobio i više, ali su drugi svjedočili da on nije tako govorio i kada su ga pustili iz zatvora zapretili su mu da ako se bude dogodio još jedan ovakav slučaj kod njega u radionici da će se s njim drugičije postupati.

IZ NAŠEGA PRIPRAVLJAJU VOJNO PROTI NAM

Našim ljudem še naprej krađejo zemljo. Kranjska gora, avgusta 1934. — (Agis.) — Med italijansko mejo, ki teče blizu vasjo Rateče — Planica in med Trbižem imajo Ratečani poleg gozdov pašnikov velike komplekse polja, travnikov in njiv. Sredi meseca maja letošnjega leta pa so italijanske vojaške oblasti brez vsakršnega dovoljenja nasedle gotove dele tega rateškega polja, ogradile posamezne kose in prepovedale lastnikom dostop. Petim posestnikom, zlasti pa Josipu Tofu iz Rateč št. 88 so odvzeli in uničili vse polje. Sedaj je tu zaposlenih preko 300 italijanskih delavcev, ki so stalno pod nadzorom straže. Okrog utrdb so table z napisi — tudi v slovenščini, — ki prepoveduje dostop, ustavljanje in oglevanje. Utrdbe gradijo na desni in levi strani ceste Rateče—Trbiž, ki so deloma ograjene z visokim lesenim ploščem, deloma pa zakrite z nalašč za to postavljenimi kozolci, napoljenimi s kamenom. Na obeh straneh imajo urejene tudi električne vpenjače, ki odvažajo nepotreben, oziroma izkopen material, odvažajo pa les, apno in druge zidarske potrebščine. S tem so našim dvlastnikom povzročili neprecenljivo škodo, pehorici pa so uničili vse polje. Za ove narave so porabili tudi ogromno lesa, ki so vzeli po naših gozdovih.

UTRDBE! — UTRDBE!

NOVODOLŠKI DELAVCEV — ITALIJANOV

Vipava, sept. 1934. (Agis.) — Okolice St. Vida, zlasti ono nad vasjo in dalje pod Nanosom utrjuje že več let. Nad St. Vidom so sezidali že več poslopj v razne vojaške namene. Tu so tudi letos delali z vso naglico. Pred nekaj tedni pa je prispelo v te utrdbе 50 delavcev, kar pomeni, da bodo še pred zimom z delom pohiteli.

RATNI RADOVI OKO KLANE

Klana, septembra 1934. U natrag nekoliko dana mnogi v našem selu ne morejo da kroz noć mirno prospavaju od mnogog automobilskog šuma kojeg se čuju. Već 5 noći neprestano se vozi teškim vojničkim automobilima, koji prolaze kroz ikakvog svijetla, kroz naše selo pa dalje na Trstenik i Gumanec. Koliko smo mogli vidjeti i doznati, sa ovim automobilima dovažaju teške topove i namještavaju ih po novim kavernama, koje su napravljene na Gumanec i Trsteniku, a u neke stare kaverne (u kojima smo vam već javili) još nadomještavaju. U nekojim kavernama kao što je ona na Zidovju i na Liskovcu, uveli su elektriku pomoću nje dižu i okreću te topove.

Na novo su počeli građiti jednu veliku kavernu na Gumanec, koja se naziva istočno od Zelenog brega na tako zvanom Lavdi. Kako su po drugim kavernama smješteni topovi nisu ni ovu pustili praznu, nego su i u nju dovezli teške topove, premda nije još ni gotova.

Inače kod nas u Klani ima jedan bataljun vojnika od 73 pješadijskog pukova, a oficira ima preko 50, a među njima ima mnogo inženjera, a ima i oficira od drugih pukova, ali ni ovi vojnici neće ostati kod nas za dugo, jer ih ovakvi 15 do 20 dana mijenjaju.

CESTO LOKVE — AJDOVSCINA POPRAVLJAJU.

Ajdovščina, sept. 1934. (Agis.) — Cesto, ki pelje iz Lokve (Trnovska planota) čez križišče Male Lazne, Pred mejo skozi Lokove v Ajdovščino, širijo in popravljaju. Dvignili in razširili so tudi cestne podvoze. Z delom hitijo vendar letos popravilo ne bo še gotovo.

VSE CESTE OB MEJI SPODKOPANE

Idrija, avgusta 1934. (Agis.) — Da vse naše ceste, ki vodijo k meji all pa ob meji spodkopane, je najboljši dokaz, ki se je pripetil pred kratkim bližini Idrije. Nekli tovorni avto, ki je peljal les iz obmejnih gozdov se je na cesti, ki pelje iz Godoviča v Idrijo kar na lepem vrl v tla. Avto so morali raztovoriti in ga s pomočjo drugega prevleči z mesta. Pri reševanju avta so pomagale tudi vojaške oblasti, katere se neljubi dogodek zelo presenetil.

UTVRDJEVANJE GRANICE

Jasen, septembra 1934. — Kako po drugim dijelovima naše tužne Istre tako se i kod nas grade strategijski radovi. U zadnje su vrijeme naše vlasti počele graditi novu cestu iz Trnova preko Šembija i dalje do Knežaka. Ta cesta po nekim mjestima ići po staroj cesti ali većim dijelom ići po novom, ova će cesta biti spojena sa onom cestom, koja ide iz Kilovci i koja je spojena sa onim kavernama, koje su sagradjene izmedju Trnova i Kilovci. Ta je cesta bez ikakve potrebe gradjena, jer je stara cesta, koja je bila u vrlo dobrom stanju i široka 8 metara, potpunoma odgovarala našim prilikama i našim potrebama, ali našim vlastima i njihovoj imperijalističkoj lakomosti nije bila dostatna. Po ovom i ovakvim njihovim radovima mi razabiremo da naši vlastodršci ne znaju od istine lakomne zaslijepljenosti što raduju, jer dok narod u cijeloj državi crkava i na veliko gladuje, oni u ludo bacaju naš krvavo stečeni novac.

FAŠISTOVSKI PODEŠTAT V JULIJSKI KRAJINI

Občinsko gospodarstvo na Goriškem

V obče je znano, da so vsa županstva v Julijski Krajini v velikem neredu v ogromno škodo davkoplačevalcev, vsled imenovanja podeštatov od strani fašističnega režima. Škoda je črnila za ponavljajoče neovržnih dejstev.

V prvo vrsto spada nesrečno županstvo Kojsko v Brdih, kjer postavljajo za podeštate nezmožne in fanatične fašiste, ali bolje rečeno oportuniste in koritarje, ki so pognali občinsko gospodarstvo v brezdno, da ni možna več nikaka rešitev.

Zadnje čase je paševal podeštate Baiardi (nemškega pokolenja Bayer, prišel nekje iz Pulja). Ta je napravil ljudstvu in občinskemu gospodarstvu — po receptu faš. režima — toliko gorja, da bi se lahko napisale cele knjige dokazov in vendar so ga oblasti pustile na tem mestu več kakor šest let. Da mu je bilo lažje se vzdrževati in izmoghavati ljudstvo, je oblastem kazal in dokazoval kako so Slovenci nevarni element za obstoj države. Kot take je naznanil oblastem »nebroj oseb, ki so prav veliko pretrpeli in utrpeli ogromno škodo, bili preganjani na najrazličnejše načine, čeprav so bili popolnoma nedolžni.

Po svojih prikritih idejah je Baiardi v resnici komunist in je zato postopal skrajno krivično s slovenskim posestnikom. Občeval je le z v fašiste prelevljenimi pokvarjenimi »komunisti«, to je: s ponočnjaki, pijanci, razgrajači, lahkoživci. Kratko z ljudmi njegovega kova, po geslu »gliha ukup štriha« ali »povej s kom hodiš in ti povem kdo si«.

Končno se je našla tudi med faš. voditelji bela vrana, ki je tega oportunistu in skrajno nemoralno osebo, ki jemlje fašističnemu režimu oni piči ugled, ki so trudi ga pokazati, odstavila od tega mesta. Zapustil je žalostne spomine v občinski upravi.

Dolgovi so gorostastno narasli, pravijo, da okrog 1 milijon Lir, kljub temu, da so bili davkoplačevalci obremenjeni z največjimi občinskimi davki na Goriškem in upravičeno se vprašujejo, kam je izginilo toliko denarja. Oblast je baje našla velikanski nered v vsej upravi. Seveda to se vse lepo pokriva s črno srcajo, da javnost ne izve. Za prvo silo je imenovan začasni prefekturni komisar, o katerem še ne moremo izreči nikake sodbe in mnenja. Pravijo, da bo kos svoji nalogi, ter je baje že pričel s čiščenjem v občinski upravi. To je tudi nujno potrebno, da se gnjila in zanemarijena uprava spravi vsaj za silo zopet v red. Ljudstvo ugiha kdo bo Baiardi-jev naslednik, kajti sedanji je le začasno. Menda jih pride več v poštev. Med temi ima baje prvenstvo učitelj Lenardič, ki je bil Slovenec iz Kojskega. A ljudstvo se ga boji bolj kakor hudič križa, dobro vedoč, da bi bil bolj fanatičen in krut kakor odstavljani Baiardi. Bila sta si najintimnejša prijatelja in je bil Baiardiju desna roka. Bojimo se, da pridemo z dežja pod kap.

Občinski dacar Paladini, Slovenec iz Istre, ki se pa potrudil, da ne govori slovensko, je bil Baiardiju dober pomočnik. Svojo službo je opravljal v škodo ljudstva, proti obstoječim zakonom, po vednosti in zaslugi Baiardija, ki mu je bil zvest pajdaš iz oportunizma.

Take pijavke nam pošilja fašistični režim upravljati občinsko gospodarstvo. Neverjetno je, da ne pride do spoznanja, da taki oportunisti in koritarji niso samo ljudstvu naredili ogromno škodo in ga izmoghali do kosti, da marveč postavljajo tudi fašistični režim v najslabšo luč.

Sicer piše italijanski tisk in enoglasno trdi, da je v faš. režimu vse v redu. Mi pa pravimo ravno obratno je res, ker to čutimo na lastni koži.

VIPANSKA DOBI VEČ NOVIH ŠOLSKIH POSLOPIJ

Vipava, sept. 1934. (Agis.) — Pred kratkim smo poročali, da gradijo v Selu (pri Črničah) novo šolsko poslopje. Letošnje leto pa so pričeli z zidanjem novih šolskih poslopj tudi v Gojačah (Črniče) in na Brjah (pri Rihemberku). V Štomazu (pri Sv. Križu) pa so že sezidali novo stavbo. Večina stroškov za te nove šole gre posredno ali nepo-

sredno v breme občin samih. Namen teh gradenj je jasen. Do fašizma je bila naša dežela edina, kjer slovensko ljudstvo skoro ni poznalo nepismenosti. Sedaj pa kljub zidanju šol, tega ne moremo več trditi. Nepismenost se širi med našim ljudstvom. Doseči hočejo le to, da zastrupijo našo mladino in ji ubijejo prirojeno narodno zavest.

VEČERNI TEČAJI PO GORIŠKEM

Gorica, septembra 1934. (Agis.) — S septembrom se pričnejo po Goriškem in drugod zopet znani večerni tečajji za italijanski jezik, ki so namenjeni pred vsem odrasli mladini. Teh tečajev se naši ljudje udeležujejo, toda ne morda iz kakega navdušenja do italijanskega jezika kakor radi tega, da se rešijo vseh sitnosti, ki so jih deležni od strani oblasti, če se tečajev ne udeležo. Koncem vseh koncev pa so ti tečajji jako zanimivi. Tu se zlasti pozimi zberejo v gorkem prostoru vse ženske iz soseske,

pa tudi možje in si, če si drugače ne morejo, povedo marsikaj. Tako je bilo lansko leto na nekem tečaju v Vrtojbi tako živahno razpoloženje, zlasti med ženicami, da jih niti odločen nastop učitelja ni mogel pomiriti. Ko je to razpoloženje le preveč stopnjevalo, je bil učitelj prisiljen poklicati goriško policijo, ki je prišla in avtoritativno posegla vmes. Uspehi teh tečajev so minimalni, oziroma jih sploh ni. Na njih račun pa krožijo med našim ljudstvom že marsikatero pikre.

TUJSKI PROMET V JULIJSKI KRAJINI PROPADA

Zanimive statistike

Trst, 10. sept. 1934. (Agis.) — Julijska Krajina ima možnosti, da razvije tujski promet na precejšnjo višino. Slikovita pokrajina, morje, Kras, kraške jame, podnebje in ugodna geografska lega, so glavni pogoji za njegov razvoj. Že pod Avstrijo so se razvila znana obmorska letovišča in zdravilišča, kakor so Opatija, Lovran, Gračevo, Portorose in druga. Pred nekaj leti pa jih je svetovna kriza nekatere silno pobila. Politične razmere, kakor tudi razmere gospodarskega značaja so prisilile tujce, da niso prihajali več v Italijo, temveč, da so se obračali drugam. Tako je Lovran posetilo 1.1932 51,48 odstotkov manj tujcev kot 1. 1931, v 1. 1933 je število padlo za nadaljnih 7 odstotkov. V razdobju dveh let je torej poset padel

za celih 58,48 odstotka. Malo manj je prizadel Gračevo. L. 1932 je padlo število posetov za 35 odstotkov z ozirom na 1. 1931. V tej dobi so noćnine padle za 45 odstotkov. L. 1931 je posetilo Gračevo 16.810 letoviščarjev, 1. 1932 pa le 11.284. Noćnine so padle od 310.755 na 170.786. Iz inozemstva pa je prišlo 1. 1932 4 odstotkov manj tujcev. Trst je znač v turističnem svetu bolj s tranzitnega vidika, zaradi njegove lege. Tudi tukaj se število noćnin vedno manjša. L. 1931 je bilo 181.830, 1. 1932 157.406, a 1. 1933 145.728 noćnin. Za 1. 1934. pa kažejo mesečne statistike za to leto še slabši položaj. Ni čuda, da se fašisti jezijo na Jugoslavijo in na Dalmacijo, kjer tujski promet stalno raste.

„KRŠTENJE“ LOŠINJSKOG KANALA

»Il canale Constanzo Ciano di Cortellazzo«

Lošinj, septembra. Već smo vam pisali o bušenju kanala na Lošinju na mjestu zvanom Privlaka, koji će biti dug 56 metara, širok 4,5 metara, a dubok pri najvećoj osjeci 1 metar i pol. Kanal se gradi po nalogu Ministarstva rata, a rad nadgleda torpiljarka ratne mornarice Pigafeta.

Sada su već tom kanalu dali i ime.

Krstili su ga imenom bivšeg takjanskog morskog oficira Constanza Ciano. Taj Ciano je za vrijeme rata bio doplovio pod Bakar i u Planinski kanal pod Jablanac, te je zato dobio naslov »Conte di Cortellazzo«. (Jablanac zovu oni Cortellazzo). Sada je fašistički poslanik. Po njemu će se kanal zvati: »Il canale Constanzo Ciano di Cortellazzo«.

VOJAKI USTRELILI DOMAČINKO V BAČU

Žrtve fašistovskih manevrov

Št. Peter na Krasu, avgusta 1934. (Agis.) — Na Baču so imeli 15. avgusta t. l. na Veliki Šmaran vojniki in baje tudi milicinski vojaške vaje. Po nesreči ali nalašč, kar se ni dalo ugotoviti, so ustrelili domačinko 55 let staro I. Faturjevo. Pravijo, da je, ko sta z možem slišala streljanje, stopila na

hišna vrata, da bi videla, kaj se godi na vasi. Med tem pa jo je že zadela krogla in je obležala na mestu mrtva. Vojaki so se hoteli otresti vsake odgovornosti in so trdili, da jo je ustrelil sin. Komisija pa je ugotovila, da je Faturjevo zadelo vojaško strelivo.

ANTIFAŠISTIČKI DUH U ISTARSKOM FAŠIJU

Opomene, kazne i izbacivanja iz članstva.

Pula, septembra. U zadnje vrijeme se u istarskom fašizmu opaža sve veća nedisciplinovanost i pojavljuje se sve to veće nezadovoljstvo. Tako je koparski fašijo izdao jedan oštar cirkular u kojemu konstatira da ima mnogo fašista koji neće da plaćaju članarinu, a čak neće da pridignu ni legitimaciju. Mnogo ih ima koji neće da nose fašistički znak, pa je koparski fašijo prisiljen da ponovno popiše sve članstvo kako bi se vidjelo ko je pravi fašista. U tom cirkularu se oštro poziva sve članove da ispunе svoju dužnost, inače će snositi kazne se tu, sami posljedice. Ko ne plać članarinu i ne pridigne legitimaciju kroz osam dana, izbacuje se iz članstva.

Federalni tajnik u Puli je izbacio iz članstva Ivana Šošića i Viktora Gellia iz Labiana, jer nisu htjeli da dadu nikakav prilog za fašističku pomoćnu akciju, kojom se pomaže besposlene.

Osim te dvojice su izbačeni i slijedeći sveučilištarci: Mario Monai, Aldo Buffa, Domenico Bilucaglia, Enzo Micheletti, Ubaldo Edel, Giorgio Baccos, Giorgio Verbanio i Bruno Robba. Oni su izbačeni radi toga što su prilikom jednog izleta u Zadar pokazali malo fašističkog duha. Bili su neozbiljni i ismjeivali su tirade o fašizmu, kojim su ih pitali putem i u Zadru.

SASTANAK FAŠISTA IZ OKOLICE PULE

Pula, septembra. Prvog septembra je sazvao fašistički federalni sekretar na zajedničku sjednicu povjerenike fašija iz Medulina, Premanture, Pomerana, Šišana, Vulture, Galijane, Štinjana i Fažane.

Na tom sastanku su podnijeli povjerenici referate o uspjehu stranke u svojem mjestu, ali dva su glavna razloga radi kojih su ih pozvali:

U prvom redu su ti povjerenici dali izvještaje o mišljenju stanovništva i o uspjehu kampanje protiv bjezanja djece u jugoslavenske škole. Povjerenicima je preporučeno da još jače paze, kako ne bi ni jedno dijete ove godine prebjeglo preko, i stavljeno im je u dužnost da takav slučaj odmah javi karabinjerima i sekretaru u Puli.

Osim toga je sekretar ispitivao kako bi narod primio naredbu u kojoj bi se naredilo da seljaci moraju davati hranu (žito, brašno, krumpir itd.) za besposlene gradske radnike. Zaključeno je, da se sazove šira sjednica na kojoj će se zaključiti na koji način i u kojoj formi će se sakupljati te živežne namirnice.

NAČELNIK PULE BILUCAGLIA ODLAZI

Njegovo mjesto zauzimiće jedan »regnicolo«.

Pula, septembra 1934. — Puljski načelnik Bilucaglia bio je prisiljen da dade ostavku. Bilucaglia je i fašistički zastupnik, ali u zadnje vrijeme se nastojalo da se Bilucaglia otkloni sa položaja puljskog načelnika. Po svemu se čini, da je i on pao u nemilost i da je zahvaćen ovim zadnjim »čišćenjem« među fašistima.

Na njegovo mjesto dolazi neki dr. Giovanni D' Alessandro iz Pietrastorina, koji ima tek 34 godine.

U Puli su i najgorljiviji fašisti ograničeni na tu posljednju invaziju »regnicola«. Brzo će i zadnji pometać ulica morati da bude iz Italije.

Sa Bilucagliom je predao ostavku i podnačelnik advokat Premuda.

ZLOGLASNI PAZINSKI CAMUS POSTAJE KOMESAR BARBANSKE OPĆINE.

Pula, septembra 1934. — Zloglasni naš renegat i prgonitelj našeg naroda, u Pazinu i okolici, Bruno Camas, imenovan je općinskim komesarom u Barbanu.

DVE NOVI FAŠISTIČNI OKREPČEVALNICI

Na prizadevanje pokrajinskoga vodstva »Balille« bodo v Dolu in Otlici nad Ajdovščino v kratkem otvorili dve novi okrepčevalnici za brezposelno prebivalstvo. Kakor je institucija okrepčevalnic s socialnega vidika vredna vsega priznanja, tako so vsega obsojanja vredni politični razlogi, ki navajajo fašistične oblasti k ustanavljanju takih socialnih ustanov v naših krajih. Vsakdo, ki mora v tako okrepčevalnico, da si uteši glad in se v zimskih dneh ogreje, mora postati brezpogojno pristaš fašističnega režima.

STRAHOVITI POREZI, DA BI SE MOGLE GRADITI FAŠISTIČKE ZGRADE I KASARNE

Matulje, septembra. Gradjevna djelatnost je kod nas velika. Sagradjena je zgrada za općinu i škola, a sada se dovršava ogromna crkva, koja će stajati oko pola milijona lira. Osim toga sagradjene su dvije peterokatnice, koje će valjda služiti za kasarne. Nije dakle ni čudo, da su i porezi u zadnje vrijeme povišeni. Gotovo je nemoguće podmirivati porez, koji treba plaćati svaka dva mjeseca u ratama. Ako se ne plati rata točno, ako se makar jedan dan zakasni, treba platiti mnogo više, nego je određeno. (sag).

KONGRES EVROPSKIH NARODNIH MANJINA U BERNU

POD PREDSEDNIŠTVOM DRA WILFANA

Dr. Josip Wilfan.

Kao i prošlih godina tako se je i ove godine sastao godišnji kongres evropskih narodnih manjina, kojemu je na čelu naš bivši poslanik u rimskom parlamentu dr. Josip Wilfan. Kongres je zasjedao od 4. do 6. septembra u Bernu u švicarskoj. Poznato je, da se kongres sastaje svake godine nekoliko dana prije jesenjeg zasjedanja Društva naroda, da bi se rezolucije kongresa mogle dostaviti državljcima, koji su se okupili u Ženevi, prije nego vijeće i skupština Društva naroda započnu radom, da bi se oni, koji vode evropsku politiku upozorili na jedno veliko pitanje, koje se nikako ne riješava.

Kad ništa drugo kongres ne bi postizavao (a ranijih je godina imao i stvarnih rezultata) već ta njegova manifestaciona i propagandna strana opravdava bi njegovu postojanje. I ove godine se je zato kongres sastao neposredno pred otvorenjem Društva naroda. Prije nego se Društvo naroda sastane rezolucije kongresa su dostavljene u Ženevu, a to je važno naročito ove godine, kad je u Ženevi na dnevnom redu jedno pitanje od kapitalne važnosti za sve manjine u Evropi, poljski predlog o generalizaciji zaštite narodnih manjina.

Dne 4. o. m. bio je kongres otvoren u saveznoj palači u Bernu. Ranijih godina se je kongres održavao redovito u Beču, lanske godine i ove godine u Bernu, što bliže Ženevi. Učestvovanje na kongresu je bilo prilično veliko i bilo je zastupanih nekih 30 narodnih manjina Evrope. Po prvi put su manjkali na kongresu Židovi. Židovi su lanske godine došli naime u sukob s vodstvom kongresa, jer se kongres nije mogao složiti s njihovim traženjem, da kongres nastupi protiv hitlerovskog režima. (Kongres ima svojim stajalištem o lojalnosti manjine prema državi u ovakvim slučajevima vezane ruke). Gotovo polovicu delegata činili su delegati raznih njemačkih grupa iz Poljske, Mađarske, Rumunjske, Jugoslavije itd.

U svom pozdravnom govoru predsjednik dr. Wilfan zahvalio je najprije švicarskoj vladi i švicarskoj na gostoprimstvu, a u svom je govoru rekao, da i pored nekih neuspjeha među koje ubraja i odlazak židovskih manjina iz kongresa, kongres ima i uspjeha. Manjine se bore za to, da kao lojalni državljani svojih država očuvaju ili pridobiju kulturnu autonomiju, koja se ne smije identificirati sa separatizmom ili irendentizmom. Manjine kao takve nisu sposobne, da određuju svoju sudbinu, ali njihova međunarodna zajednica ipak uspješno djeluje u pravcu bistranosti i općenitog shvaćanja načela da manjine imaju pravo na održanje.

I generalni tajnik kongresa dr. Amende, letonski Nijemac, govorio je u tom smislu i podnio je referat o djelovanju raznih manjinskih grupa u toku posljednje godine te o najvažnijim događajima na polju manjinske politike. Poslije toga razvila se diskusija o raznim manjinskim pitanjima. Debata je bila o svim pitanjima i stvarna i interesantna.

Najveći interes su pretstavici manjina pokazali za poljski predlog o generalizaciji zaštite manjina o svim državama.

Stajalište kongresa u tom pitanju je poznato već iz ranijih godina, jer je stalno na dnevnom redu. Kongres je bio uvijek za općenitost manjinske zaštite, jer je u tome i konačni cilj njegove borbe. Postoje mnoge rezolucije kongresa u tom smislu. Ali ovaj put je kongres prama poljskom predlogu morao ipak da pristupi kritički i da na tu inicijativu gleda sa sumnjom i izvjesnim strahom, jer ono što Poljska sada traži može u svojim praktičnim posljedicama da bude katastrofalno za manjine.

Pored nekih drugih manje važnih rezolucija prihvatio je kongres rezoluciju o poljskom predlogu, u kojoj je rečeno:

Poljska vlada predlaže, da se narodne manjine zaštite na taj način, da se na čitav svijet protegnu međunarodne pogodbe o zaštiti narodnih manjina, pa je poljska vlada postavila svoj predlog na dnevni red ovogodišnjeg zasjedanja Društva naroda. K tome predlogu Kongres narodnih manjina pripominje ovo: Sve postojeće zaštitne pogodbe za narodne manjine temelje se na izvjesnim moralnim i pravnim načelima koji vrijede za sva vremena, za sve situacije i za sve prilike. To je ustanovilo već 21. septembra 1922. Međunarodno udruženje za Društvo naroda. Medjuparlamentarni savez je potaknuo to pitanje već 1923. u Kopenhagenu, a 1928. Udruženje za Društvo naroda u Haagu. U istom je smislu nastupio i kongres manjina u Beču 1933., koji je raspisao na vlade naročitu spomenicu, kojom traži zaključak specijalnog međunarodnog sporazuma, kojim bi pristupile sve države Evrope. Sporazum neka se ograniči samo na Evropu radi toga, jer su narodno-manjinski problemi u Evropi po karakteru drugačiji nego drugdje u svijetu i zato, jer je praktički moguće riješiti to pitanje po jedinstvenim smjernicama najprije u Evropi. Kongres je nijenja, da nije, pravo, da se postojeća prava manjina šire u vrlo širok okvir i smatra, da moraju dosadnja prava ostati bar nedirnuta i da treba naprotiv poduzeti korake da se poboljšaju. Na nikoji se pak način ne smiju pokušati širenja zaštite dovesti do toga, da bi po njima već postojeća zaštita bila trpjela na svojoj izdašnosti. Zaštita koju uživaju narodne manjine do sada mora ostati samo ishodište za poboljšanje pravnog položaja manjina.

Tako glasi rezolucija kongresa manjina. Već se iz te rezolucije jasno razabire, da se kongres manjina boji neugodnih posljedica tog predloga. Postoji bojazan, da Poljska kani u slučaju da njezin predlog bude odbijen, da nastupi s drugim traženjem, to jest s traženjem, da se oslobodi onih obaveza, koje ima sada prema manjinama.

S obzirom na komplikovanu međunarodnu situaciju ova alternativa ima više izgleda u ostvarenje. To bi značilo još jedan težak udarac za narodne manjine ne samo u Poljskoj, nego i u Evropi općenito, jer bi zatim i ostale države, koje su vezane ugovorima o manjinama, počele da sa sebe skidaju te obaveze.

Ovih dana će se u Ženevi diskutovati o tom pitanju. Kongres manjina učinio je svoje, upozorio je evropske državljane u Ženevi na jednu opasnost, koja može da direktno pogodi manjine, a indirektno svojim posljedicama, da unese u zatvorenu evropsku atmosferu još veću napetost.

Dr. Engelbert Besednjak, naš bivši poslanik u rimskom parlamentu, u diskusijama kongresa u Bernu bio je veoma aktivan, pa je naročito s obzirom na generalizaciju zaštitu manjina održao govor, koji donosimo niže u cijelosti, jer je vrlo informativan i sadrži stajalište, koje je u interesu svih manjina, a naročito u interesu onih manjina, koje još nisu zaštićene, kao što je naša pod Italijom.

GENERALIZACIJA ZAŠTITE MANJINA ILI UKIDANJE POSTOJEĆIH OBAVEZA?

Govor dra Besednjaka, održan na Kongresu u Bernu 4. septembra 1934.

Dr. E. Besednjak.

Predlog kojega je na 10 aprila o. g. upravlja poljska republika Društvu naroda, da bi se polučilo to da bi u svim državama vrijedila zaštita manjina, koja za sada vrijedi samo u nekim državama, izazvala je ne samo kod raznih većinskih naroda, nego također i u krugovima mnogih manjina veliku uznemirenost.

Postavljena je tvrdnja, da je Poljska predložila sekretarijatu Društva Naroda ovaj predlog ne zato, da bi pomogla manjinama nego da bi provela stanovite političke interese poljske države koja raste do velevlasti.

Predstojećim ulaskom Sovjetske Rusije u Društvo Naroda Poljska se je osjetila ugroženom na najosjetljivijem i najspornijem području svoje politike, naime u pitanju nacionaliteta. Ona se boji da bi Rusija prije ili kasnije svoju prisutnost u Društvu naroda mogla iskoristiti da potakne pitanje ukrajinskih i bjeloruskih manjina, i tim poljskoj državi mogla prirediti velike neprilike. Da bi s uspjehom mogla izbjeći toj pogibelji, svakako bi dostajalo da se prijem Sovjetske Rusije u Društvo Naroda veže uz uslov, da također i Rusija — kao izrazita država nacionaliteta — potpiše ugovor o manjinama. Ali ovakav uvjet za prijem čini se politički neizvršivim. Sovjetsku Rusiju treba kao i sve druge velevlasti privući u savjet Društva Naroda bez ikakvih pravnih obaveza u pogledu njenih manjina.

Kako politika Poljske nije dovoljno jaka to se je ona odlučila — prosljeđujući započetu borbu — da minoritetni problem u njegovom općenitom značenju i dalekosežnosti stavi na diskusiju pred generalnu skupštinu Saveza Naroda.

Ova skupština, koja se ima za nekoliko dana sastati u Ženevi, bit će pozvana da se izjasni da sadašnje stanje internacionalne zaštite manjina, koji veže »samo jedan dio članova Društva Naroda, dok su drugi članovi ostali slobodni od svake jurističke obaveze« i koji samo stanovitim »manjinama daje internacionalnu garanciju, a druge ostavlja bez zaštite, što je u suprotnosti »s osjećajima jednakosti i pravednosti« što znači »da je u suprotnosti sa temeljnim principima internacionalnoga morala« i da je zbog toga potrebno, da se tome pomogne »zaključenjem opće konvencije

je o zaštiti manjina«. Ova konvencija morala bi svima članovima Društva Naroda namicati iste obaveze i istovremeno imala bi se protezati u davanju internacionalne zaštite za sve manjine jezika, rase i religije.

Poljska računa s time, da njena osnovna rezolucija ne će doći pred skupštinu Društva Naroda, odnosno, da ne će doći do internacionalnog sporazuma o zaštiti manjina ni onda, kad bi rezolucija i bila prihvaćena sa većinom glasova. Na ovako negativnu odluku Poljska bi, kako se vidi, povukla odgovarajuće konkvencije i izjavila, da se više ne smatra vezanom na dosadnje internacionalne obaveze u pogledu manjina.

Na taj bi se način Poljska nikakvim vezanjem za manjinske ugovore via facti bila jednakopravna velevlastima. Ovakav zaključak Poljske doveo bi neizbježno do sudbonosnih proširenja: države Male Antante, koje kao politička i diplomatska jedinica traže za sebe položaj velevlasti, također bi se htjele osloboditi stanja manje vrijednosti zbog nametnutih obaveza prema manjinama.

Po svojim riječima rezolucija je povoljna za manjine, ali tim ne znači ništa drugo u svojoj biti nego dobro promišljeni i spretno inscenirani odlučni napadaj na postojeće ženevsko pravo manjina. Ako se Francuska i ostale velevlasti otvoreno i odlučno ne suprotstave namjeri Poljske, to će se cijeli sistem internacionalne zaštite manjina praktično srozati pred Društvom Naroda i dati mjesta bezgraničnom nasilju nad manjinama u Evropi.

Dakle, kod sadanjega zasjedanja Društva Naroda borba se ne vodi o tome da li će se postići proširenje na sve zakona o manjinama ili će se odbiti, nego za nešto mnogo veće i važnije, vodit će se za egzistenciju internacionalne zaštite manjina uopće.

Bojazni i argumenti, koje sam prikazao, čine se na prvi pogled nešto predački i mnogi ih označuju kao pesimističko pretjerivanje manjina. Prije svega ukazivalo se na to da politički razlozi, koji su potakli Poljsku da predloži nacrt rezolucije javnosti do sada uopće nisu saopćeni i da se iz nepoznatih premisa, kako je poznato, ne mogu stvarati nikakovi zaključci. Pomisao da bi Poljska — a po njenom primjeru i države Male Antante — mogle obaveze preuzete prema manjinama mirovnim ugovorima jednostavno otkazati, čini se u današnjem položaju Evrope politički nemogućim.

Pravo manjina tvori jedan od bitnih i nedjeljivih dijelova mirovnih ugovora i njihovo otkazivanje vodilo bi do otvorene i k tome još i nasilne revizionističke politike, koja je sa poznatom antirevizionističkom vanjskom politikom tih država načelno nespojiva.

Mora se bez daljnega priznati, da su te napomene formalno ispravne i da osvjedočavaju. I ja isto tako držim politički gotovo nemogućim da bi Poljska i države Male Antante u sadanjem vremenu mogle izjaviti za bilo koje dijelove mirovnih ugovora da ih pravno ne vežu. Ali u politici nisu uvijek formalne službene izjave i objave od bitne važnosti. Pravne uredbе mogu biti i pored trpljenja i sporazuma učesnika također stavljene van zakona na šteti

način i čisto običnim razvitkom činjenica.

Ako li posmatramo stanje stvari sa tog stanevišta, to je onda bez svake dvojbe, da je poljskim udarom pitanje internacionalne zaštite manjina došlo u upravu odlučnu fazu. Ako li predlog za generaliziranje zaštite manjina bude odbijen od ženevskih nadležnih mjesta, to će države koje će time biti pogodjene, svoje jednostrane obveze prema manjinama u još većoj mjeri nego li dosada smatrati kao nekom moralnom nepravdom, pa će protiv njih u još opsežnijoj i oštrijoj borbi nastupati. Poljskom rezolucijom stvari su došle u takov razvitak, koji može zauzeti za manjine sudbonosniji obrat. Da bi se umirilo ogorčene države ustijed odbijanja generaliziranja zaštite manjina, i da bi se istodobno olakšalo i onako oslabljeno Društvo Naroda od osjetljivih i neugodnih pitanja o manjinama, to će vlasti koje su zastupane u vijeću Društva Naroda — kako se mnogi boje — jednostavno odbijati tužbe manjina u još većoj mjeri i tako će praktično učiniti bezvrijednim pravo manjina, koje dosada važi.

To je razvitak, kojemu se odlučno moraju suprotstaviti sve manjine bez razlike, da li su one zaštićene ili nezaštićene. Mi nezaštićene manjine oduvijek smo osjećali duboku nepravdu da se s nama postupa drugačije prema sistemu o manjinama koji dosada važi, nego li sa ostalim manjinama, ali mi smo istodobno posmatrali postojeće ženevsko pravo manjina ipak kao najvažniju i najvrijedniju tekovinu svjetskoga rata.

Činjenica, da je nacionalno pravo na život manjina kao stvar internacionalnoga interesa načelno priznato i stavljeno pod zaštitu Društva Naroda, to je historijski napredak koji bezuslovno treba da bude očuvan i osiguran također i u interesu nezaštićenih manjina. Ako li ova tekovina bude pokolobana i ako zaštita manjina praktično bude stavljena van snage to za nezaštićene manjine nastaje pitanje, što bi se uopće onda moglo i u njihovu korist još generalizirati. Naše nade na generalizovanje prava manjina imaju očito samo tako dugo i svoj smisao, dok objekt generalizovanja t. j. ženevsko pravo manjina ostaje na snazi.

To je realno politički temelj zašto mi već 10 godina konzekventno i sa osvjedočenjem podupiremo nastojanje zaštićenih manjina u našoj borbenoj zajednici.

Ali bi bilo sasna drugačije za stvar, za koju se mi borimo i upravu sudbonosno, ako li bi se predali iluziji da pogibelji, koje nas ugrožavaju mogu biti odstranjene zaključkom ovogodišnje diskusije u Ženevi. Mi si ne smijemo tajiti da postojeće pravo manjina stupa u tešku krizu u kojoj — kako je to g. Politis rekao prošle godine pred šestom komisijom Društva Naroda — ima pitanje da bude riješeno iako bi sadašnji sistem internacionalne zaštite manjina postao izuzetnim režimom i tim bio posvećen propasti ili će on u obratnom slučaju biti klca napretka i biti generaliziran.

Da bi bili osvjedočeni o tome da se izuzetni režimi, koliko u unutarnjoj politici, naročito pak u odnosima između država, trajno zaista ne mogu održati, ne trebamo posizati u daleku prošlost,

Naš uspjeh na festivalu slavenskih plesova u Ljubljani

Zasluge ljubljanske „Soče“ — Uspješna režija Ferda Delaka — Manifestacije za neoslobodenu braću

Istarski plesovi izazvali su veliko oduševljenje golemih masa gledalaca

Buzetsko kolo (»Soča« — Ljubljana).

Ljubljana, 8. septembra.

U vezi sa ljubljanskim velesajmom priredjen je i festival slavenske glazbe i slavenskih narodnih plesova. Za plesove je vladao velik interes, jer je to ujedno i revija narodnih nošnja. Iz svih krajeva Jugoslavije su došle mnogobrojne skupine u svojim narodnim nošnjama, a tako isto iz Čehoslovačke, Poljske i Bugarske.

Priredjivači tih plesova su htjeli da u jugoslovenskim skupinama budu zastupani i naši krajevi izvan naše države, pa se ljubljanska općina obratila u tu svrhu na društvo »Soča« u Ljubljani i »Istra« u Zagrebu. Ujedno su pozvani iz Koruške Slovenije, koji su javili da dolaze sa mnogobrojnom skupinom i da će izvoditi stari slovenski ples, koji je poznat pod imenom »Raj pod lipo pri Ziljanih«. Interesantno je i to što se taj koruški ples nekada plesao u Kobaridu i na Goričkoj.

Društvo »Istra« iz Zagreba je prijavilo četiri para plesača u narodnim nošnjama južne Istre, a »Soča« osam parova iz Buzeštine. Prvi su izvodili »balun« uz pratnju roženica, a drugi staro buzetsko kolo uz pratnju gusle, basa, klarineta i roga. Buzeštani su u tu svrhu naručili čak iz Čehoslovačke rog i klarinet u D-duru, kako bi glazba bila potpuno originalna buzetska.

U petak su trebali da prvi nastupe koruški Slovenci, ali je zadnji čas javljeno da im je austrijska vlada oduzela pasoše.

USPJELI NASTUPI NAŠIH PLESAČA.

Možda i radi toga je skupina članova društva »Istra« iz Zagreba izazvala još jače odobravanje. Naši dolaze pod pratnju roženica na pozornicu burno aklamirani. Čuju se povici »Živila Istra«. Nastupaju potpuno hladnokrvno četiri para. Muški u benevrekama i krozetima, a jedan i u dugoj kamizoli. Svirajući isto tako. Ženske u modrinama. Plesači su: Kliman Anton, Belavić Josip, Vladislavić Anton i Juričić Jakov, a par su im njihove gospodje. Na roženici sviraju Modrušan Anton i Cukarić Martin. Naši plesači su izveli »balun« potpuno tačno i precizno. Kod svake nove figure su bili pozdravljeni pljeskom, a pri odlasku sa pozornice, pod pratnjom roženica, publika je burno aklamirala plesače uz poklike »Živila naša Istra«.

Toga dana su nastupili i Krčani iz Dobrinja sa svojim tradicionalnim plesom. I oni su pobudili živ interes. Njihov ples su pratili stari i poznati »sopci« R. Fugošić i M. Trubić, koji su poznati sa priredbe istarskog interneta u Zagrebu.

Drugog dana su nastupili »Sočani« sa buzetskim kolicem. Osam parova u narodnoj nošnji iz okolice Buzeta, dok su nekoje ženske bile i u čičskoj nošnji. Pod vodstvom svirača (Gržinić Marko, Ivan Tankovič, Viktor Kovalič i Karlo Zubalić) prolaze kroz špalir publike burno i oduševljeno pozdravljani. Nastupili su tako živo i lijepo da je publika sa stajališnih mjesta nagnula bliže pozornici, samo da bolje vidi. Naši Buzeštani i Buzeštanke, među kojima je bilo nekoliko njih koji su pred četrdesetak godina plesali pod Buzetom su tako savršeno, živo i naravno izveli taj naš starijski ples, da su gledaoci udarili u frenetičan aplauz. A kad su u kolu

naši mladići još i zavriskali po domaću, tada je oduševljenje dostiglo vrhunac.

Po priznanju kompetentnih lica to je bio najljepši i najefektniji nastup toga dana.

Plesove je uvježbala naša Pazinka, gospodja Špira Brešan-Barlova.

POVORKA KROZ GRAD.

U subotu je bila povorka svih skupina kroz grad. I tu su naši doživjeli najveće odobravanje.

U povorki su nastupili svi zajedno, oni iz Zagreba i oni iz Ljubljane. Iako je bilo u projektu da oni iz Ljubljane idu iza table »Primorci-Soča«, a oni iz Zagreba iza table »Istra«, u zadnji čas su spojili table i išli svi zajedno. Da se to na brzu ruku riješilo ide zasluga predsjedniku »prireditvenog odobra Soče« g. Antonu Cotaru.

Iza tih natpisa je išla lijepa grupa od pedeset i četvorice. Bile su zastupane nošnje iz svih naših krajeva pod Italijom. Povorku je otvarao g. Batijer Franc u vipavskoj nošnji sa malom vipavskom barilicom u ruci. Iza njega su išli buzetski svirači, a iza ovih roženice. Povorku su završavale škedenjske narodne nošnje.

Kroz cijeli grad je povorka išla kroz gusti špalir gradjanstva.

Pri pojavi naše grupe gradjanstvo je oduševljeno pozdravljalo. Cijelim putem su se orili poklici: »Živila Istra« — »Živila Primorci«.

Sa mnogih prozora su bacali na povorku cvijeće, ali ni jedna grupa nije pobrala toliko ovacija, a ni nijednu se nije bacalo toliko cvijeća koliko na našu.

Sa balkona hotela »Union« pala je na naše kiša cvijeća uz poklike: »Živila naša Istra«.

Pred magistratom je sa balkona održao govor gradski načelnik dr. Dinko Puc. Prvi pozdrav mu je bio našim neoslobodjenim krajevima. Spomenuo je Koruške Slovence, Trst, Istru i Goričku. Pri spomenu naših krajeva cijeli je trg klicao Istri, Trstu, Goričkoj, Koruškim Slovincima. Naši u narodnoj nošnji su imali pune ruke cvijeća, koje im je dobacivano sa balkona magistrata i okolnih kuća.

Tom priredbom možemo da budemo potpuno zadovoljni. U nošnji i plesovima se pokazalo da su naši krajevi van države jedina jedinstvena cjelina sa ostalim jugoslovenskim krajevima. To su osjetili gradjani Ljubljane, a to su vidjeli i mnogobrojni stranci, koji su tih dana došli u Ljubljani.

Tu nije trebao ni plamenih govora ni uvjerljivih knjiga da se vidi kako bi bilo naravno i pravo kada bi i ona zemlja, koju su predstavljali toga dana naši emigranti u našim narodnim nošnjama sa našim plesovima, da i ta zemlja bude u istoj političkoj zajednici sa ostalim jugoslovenskim krajevima, koji su bili toga dana predstavljeni sa plesovima i narodnim nošnjama.

RAZGOVOR SA FERDOM DELAKOM, režiserom festivala.

Naš zemljak g. Ferdo Delak, režisiraio je sve plesove na tom festivalu. Cijelog dana je bio u žurbi. Čas sa megafonom, čas sa signalnom zastavicom, a uz to cijelog dana sa telefonskom slušalicom na uhu, dirigirao je svima nastupima. Je-

dva jedvice sam ga uhvatio drugog dana iza svršetka priredbe — na kamionu sa kojeg se vršilo filmsko snimanje — da mi dade neke podatke o našim plesovima. Ali ni tu nije bilo mira. Čas je trebalo da nekome dade informacije, čas je trebalo nadgledati pokuse za snažniji dan; neke je trebalo upućivati, a mnogima znatiželjnicima (kao na pr. meni) davati u brzini razjašnjenja.

Zato je Delak pozvao svoju suprugu, gospodju Katju, da mi i ona dade neke podatke. Gospodja Katja, poznata umjetnica plesa vodila je artističku stranu tih plesova i o tome pravila opširne zabilješke. Na razna pitanja dobio sam od gdje Delakove i g. Delaka razna razjašnjenja o našim plesovima, njihovoj karakteristici i uspjehu.

Tako na primjer:

Imaju li naši plesovi, koji su jučer i danas izvodjeni, kakovih naročitih karakteristika?

O da, odgovara ljubezna gospodja Delakova, i to vrlo istaknutih. Vidite, svaki ples ima svojih posebnih karakteristika, svoju dušu da tako rečemo, iz čega se vidi sva nutrina plesača. Ali narodni ples, on nam predstavlja dušu jednog naroda. Iz plesa se može zaključiti u kakovim ekonomskim prilikama živi jedan narod; iz plesa se vide običaji, a naročito način skupnog obiteljskog življenja. Tu vidite odnos između muža i žene u obitelji; tu opažate i moralnu stranu jednoga naroda.

Pa što ste zaključili iz ova tri istarska plesa: iz »baluna«, buzetskog kola i plesa sa otoka Krka?

Ta tri plesa imaju dosta sličnosti, ali i velikih razlika. Nošnja je slična, a među svima njima mora da je velika sličnost u obiteljskom životu; u odnosu između muža i žene. Dok se u nekim plesovima iz južnih krajeva vidi da je žena zapostavljena u obitelji, dotle se iz tih plesova vidi harmonija obiteljskog života. Po načinu držanja, ruke, po nastupu i figurama vidi se da je muž potpora ženi, ali da je žena ravnopravan član u kući. Naročita karakteristika tih plesova je držanje ruku.

Što bi mi mogli kazati o istarskom »balunu«?

Već sama nošnja — crveni rub na modrini je karakterističan. Između tog plesa i ostalih slavenskih plesova ima razlike. Najveća razlika je u staloženim crtama lica plesača pri nastupu. Taj ples počinju plesači nekom pobožnom mirom. A kasnije, pri življenju tempu, izraz lica i držanje tijela postaje življe i veselij. Ali dok kod ostalih plesova ples postaje brži i veselij bez promjena na licu i držanju plesača, dotle kod baluna to povećanje brzine ide uporedo sa povećanjem veselosti, koja se očituje kod svih plesača.

Posebnih varijacija nema, ali je u cjelini vrlo zanimljiv.

Bili mi kazali što o buzetskom kolu?

Taj ples ima iste karakteristike kao i »balun«, ali je mnogo veselij. Taj se ples pleše nekom naivnom i prirodnom veselostu. Razlika između njega i »baluna« je i u koracima. Iz nastupa i načina plesa dalo bi se zaključiti da je život ljudi u tom kraju lakši i veselij nego u kraju gdje se pleše »balun«.

Imali taj ples kakove sličnosti s kojim drugim plesom?

Najbližnje mu je črnomaljsko kolo. Čak je i izraz kod plesača jednoga i drugoga kola sličan. Po tome bi se, možda, moglo zaključiti da su ti ljudi nekada živjeli u istom kraju.

A kolo s otoka Krka?

Slika je ista kao kod prva dva plesa, ali izraz ljudi nije sličan. Kod krčkog kola postoji neka tmurna ozbiljnost, barem u početku.

I u tom kolu vode »sopci« plesače. Kada dodju na prostor za plesanje počne ples. Skakutajući oblete plesači plesalište dok svirači ne sjednu. Tri puta plešu do svirača i tri puta se okreću natrag. Tada je mali odmor i prvi plesač srkne iz vrča vina, pa ga doda sviračima. Iza toga muški počinju ples — »prebiranje« — s desne, a ženske s lijeve strane i plešu jedni protiv drugih. To ide tako dva puta. Iza toga opet kao u početku. Kad se to svrši prvi plesač zapleše s dvjema djevojkama. Drugi stoje u polukrugu naokolo. Kada to svrši dignu se svirači i svi odlaze kao i na početku.

»Kako ste zadovoljni s našima?«; pitam g. Delaka, koji se u to povratio?

Odlučno su izveli svi. Jedino bi pri »balunu« morala da budu barem još dva para, jer četiri para su premalo za ovako veliki prostor.

Da li su ti naši plesovi toliko reprezentativni da bi se moglo s njima otići na propagandnu turneju po državi?

Kako da ne. Ja mislim da bi se postiglo veliki uspjeh. Jer je i muzika i ples toliko originalna i čisto naša, bez imalo strane natruhe, da bi to bilo, ne samo interesantno i efektno, već i vrlo uspješno propagandno sredstvo i medju stručnjacima i medju širim masama.

Tone Peruško.

Plesači baluna (»Istra« — Zagreb).

već nam dostaje da imademo pred očima iskustva iz neposredne sadašnjosti. Ta mi smo sami svjedoci i o tome, kako se miravnim ugovorima postavljene razlike između pobjednika i pobijedjenih, između naroda s punim i manjim pravom pomalo ali nesuzdrživo srozavaju da bi dale mjesta stanju činjenične i pravne jednakosti. Vrijeme reparacija danas je za nas još historijska uspomena, za kojom takodjer slijedi i jednakost na području oboružanja. Ministar Njemačke von Neurath izjavio je na 15. augusta o. g. da ponovno zadovoljavanje jednakopravnosti postaje upravo jezgrom problema njemačke vanjske politike i danas za sigurno nema nijednog političara u Evropi koji bi mogao označiti tu tražnju kao nestvarnu i praznu utopiju. Naprotiv nastalo je općenito uvjerenje da jednakopravnost u oružanju ne može trajno biti zapostavljena i da stojimo samo pred izborom, da se ta jednakost provede ili općenitim razoružanjem ili pak da se Njemačka, slijedeći druge države, prije ili kasnije takodjer naoruža.

Ako li se pak traženje za jednakopravnošću priznaje kao moralno i političko načelo, po komu imadu da se ravnaju odnosi medju narodima, to se onda upotreba ovoga načela ne može ograničiti samo na oružanje. Kako vidimo ovaj je pokret takodjer obuhvatio i pitanje manjina i mi moramo s tim računati da ćemo takodjer i na tom području kao i na području oružanja s vremenom imati birati između generaliziranja ili praktičnog stavljanja manjina van snage.

Danas se više ne može nijekati da u evropskoj politici djeluju snage koje idu za tim da bi razvitak današnjeg sistema o manjinama pošao ovim ili onim od ovih dvaju spomenutih pravaca. Da bi sadanji sistem jednostrane zaštite manjina mogao trajno postojati u svakom je slučaju isključeno kraj sadašnjeg političkog stanja stvari.

Kriza, koja je sada nastupila dovela nas je do sasvim jasne spoznaje, da nije samo interes nezastićenih, nego u najmanju ruku u istoj mjeri i veliki interes zaštićenih narodnosti da bi se razvitak sadanjeg sistema zaštite manjina, što je prije moguće, razvio u pravcu generaliziranja. Ako li nezastićene manjine žele spriječiti da ne bi u došlo vrijeme izgubile ostatak svoje internacionalne zaštite, to im preostaje samo jedan put da se odlučno stave na stranu generaliziranja.

Evropske narodnosti su čvrstim vezovima zajedničkih interesa okovane međusobno više nego li su si dosada o tome bile svijesne i više nego li je o tome bilo svijesti u krugovima manjina. Kad bi se jednakopravnost na području narodnosti u evropskoj javnosti vodila samo sa jednim dijelom one odlučnosti i snage, koja se vodi za jednakopravnost na drugim područjima, to bi bez svake dvojbe naše pitanje danas bilo bliže povoljnijem rješenju, nego li ono zaista jeste.

Iz ovog prikaza stanja stvari određuje se odlučno i stanovište kongresa prema poljskom predlogu. S istom odlučnošću, s kojom smo se borili protiv svakog bilo to kakovog pokušaja direktnog ili indirektnog uklopnjenja postojećeg zakona o zaštiti manjina, s istom odlučnošću objavujemo u zajedničkoj borbenoj falangi istodobnu tražnju da postojeće ženevsko pravo manjina bude u Evropi što je prije moguće generalizovano i usavršeno.

Mi ograničujemo svoj zahtjev na evropski kontinent ne zato što mi ne bi htjeli vanevropskim narodnostima ista prava koja tražimo za nas same, nego zato što smo osvjedočeni da bi proširenje našega prava manjina na sjevernu i južnu Ameriku, na afričku, australske i azijske zemlje, politički bilo neprovedivo. Predlog koji polstovjećuju jednostavan i jasan položaj evropskih narodnosti sa sasvim drugovrsnim zamršenim odnosima prekomorskih naroda i narodnosti, čine nam se osudjenim na propast. Zato držimo da imademo pravo da dademo izražaja očekivanju da će Poljska kod prilike, koja joj se pruža svoj predlog u interesu svojih vlastitih manjina podržati odgovarajućoj promjeni.

S tim svakako važnim ograničenjem kongres može po mom mišljenju samo pozdraviti poljsku rezoluciju i da izrazi želju da bi joj bio dosuđjen barem djelomični uspjeh.

Generalizovanje prava manjina odgovara temeljnim traženjima naše kongresne zajednice te se naročito pokriva s rezolucijom koju smo prihvatili na VIII kongresu u Beču u godini 1928.

Činjenica je da u Društvu Naroda ima članova, koji imadu da odlučuju u Zenevi u pitanjima manjina, dok njihove vlade nekoliko kilometara od sjedišta Društva Naroda postupaju sa svojim vlastitim manjinama nesmetano i bez ikakvog ograničenja tako da to znači porugu svakoj čovječnosti i moralu.

To nije izvor samo neprestano ogorčavanju i uznemirivanju dotičnih naroda nego je to neprestano ugrožavanje i oštećivanje opće stvari evropskih narodnosti kao što i evropskog mira uopće. Bude li se generaliziranjem internacionalnoga zakona o zaštiti manjina učinio konac tom vrlo žalosnom stanju, to će se time polučiti jedan od temeljnih ciljeva Evropskog Kongresa Narodnosti.

„Jadranski Kalendar“

Konzorcij lista »Istra« u sporazumu sa Direktorijem izdaje ove godine veliki kalendar emigranata iz Julijske Krajine. Kalendar se nalazi već u štampi i izlazi koncem ovog mjeseca.

Korice kalendara su od poznatog mladog slikara Režeka, a izradjene su u pet boja, tako da će i s te strane kalendar biti vrlo ukusan i reprezentativan.

Svi prilozi u kalendaru su originalni i do sada nigdje neobjavljeni. Uz stihove naših poznatih i priznatih pjesnika (Barba Rike, Mate Balote, Gervaisa i drugih) bit će u kalendaru zastupani naši najbolji noveliste (Car-Emin, Magajna, Kosmač itd.) sa interesantnim i nigdje objavljenim novelama.

Uz beletristiku bit će i naučnih članaka, koji tretiraju naša pitanja. Tako smo dobili interesantan članak o Rapalu od dr. Luja Vojnovića iz Pariza; iz Poljske smo dobili pregledan prikaz istarskih dijalekata od poljskog naučenjaka dr. Mieczysława Maleckoga, profesora krakovskog univerziteta, sa zemljopisnom kartom u bojama, koja prikazuje naše dijalekte u Istri. Saša Santel nam je dao svoju radnju o narodnim nošnjama sa originalnim crtežima, a dr. Miran Kajin, bivši revizor Zadrugarske zveze u Trstu, prikazuje nam istarsko zadrugarsvo. Jedan naš mladi istarski naučenjak i profesor sveučilišta napisao je studiju o fašizmima, a jedan istaknuti Nijemac iz Južnog Tirola objavljuje članak o njemačkom školstvu pod Italijom.

Osim toga ima još mnogo vjernih i interesantnih članaka, prikaza, pjesama i novela naših najboljih pisaca.

Kalendar ima »Jurinu i Franišu«, kojega su napisali Viktor Car Emin i Mate Balota. Skoro svaki prilog je ilustriran. Ilustracije je izradio jedan poznati umjetnik.

Kalendar će imati oko 240 stranica, a štampa se na lijepom papiru. Uza sve to stajati će samo 10 dinara bez poštarine, te će biti najbolji i najjeftiniji kalendar u Jugoslaviji.

KALENDAR „SOČA“

Kalendar »Soča«, koji je lanjske godine izašao po prvi put, izaći će i ove godine. Lijep prijem, na koji je naišao utvrđuje nas u uvjerenju, da je kalendar svojim sadržajem, praktičnim uputama i priložom o Julijskoj Krajini, slikama i vrlo ukusnom opremom, stekao oblik, kojega ćemo se uglavnom držati i ove godine. Sadržaj će dakako biti posve nov, nove bit će slike, statistički podaci i skrižaljke, a i vanjska oprema bit će u novoj boji, još ukusnijoj nego lani. Praktični dio kalendara bit će upotpunjen prema iskustvu što smo ga imali nakon lanjskog izdanja.

Kalendar će izaći otprilike u isto vrijeme, kada i naš veliki »Jadranski kalendar«, pa se time daje prilika, da se oba kalendara naruče zajedno. Emigrantskim društvima bit će za koji dan poslana narudžbenice te će ona kod raspačavanja imati procenat koji su imala i lani.

Mali džepni kalendar potreban je svakome radi svojih praktičnih uputa, koje se ne mogu držati u glavi. Naš mali džepni kalendar pored takvih uputa, imat će sadržaj, po kojem će biti raznoličniji i zanimljiviji od svih drugih sličnih kalendara.

SVAKOME JE POTREBAN MALI PRAKTIČNI DŽEPNI KALENDAR, A SVAKI PRAVI EMIGRANT MORA IMATI EMIGRANTSKI DŽEPNI KALENDAR »SOČU«!

ZAPLIJENA »ISTRE«

Posljednji broj našega lista bio je zaplijenjen. Državno odvjetništvo zabranilo je raspačavanje i prodavanje našega lista (posljednjeg broja) na temelju čl. 1 zakona o štampi i u savezu sa čl. 3 izmjena i dopuna istog zakona.

IZJAVA!

Poročilo socijalnoga odseka ki ga je bil podal kongresu u Mariboru g. prof. Anton Gorjup me je z obzobodu, da organizacija Laško ne kaže zanimanja za to stvar, nemilo dirnilo.

Molčal sem, ker v odgovor na to bi moral iznesti vse nepravilne in neprijetnosti s katerimi se je moralo boriti naše društvo v Laškem v preteklem letu. Ker je kritika, zoper laško organizacijo bila iznesena tudi v javnosti t. j. v glasilu »Istra«, smatram podpisani za svojo dolžnost ugotoviti, da je Oriem Laško, če tudi ni predložila socijalnemu odseku v Celju iskazov o brezposelnih članih, vršila svojo dolžnost na tem polju. Intervencije članov odbora, kakor moje so omogočile mnogim članom zaposlitev da je bilo v tem pogledu delo preskrbljeno veliki večini naših delavcev, ki tvorijo najboljši kader in hrbenico tukajšnje organizacije.

Bratuž J. Marij
predsednik Oriema Laško.

OBITELJ MILOŠ

poklonila je na godišnjicu streljanja kod Bazovice Jugoslavenskoj Matici 50 dinara, i socijalnog otkjenu društva »Istra« 50 dinara. Zahvaljujemo.

JUGOSLOVENSKOJ MATICI U ZAGREBU

da počaste uspomenu i mjesto cvijeća na odar blagopokojnoga gosp. Dra. Vjekoslava Akačića darovali su za istarske patnike gg. Makso i Mary Antić svotu od 100 (stotinu) dinara. Najljepše se zahvaljuje Odbor Jug. Matice.

Balbo u Dalmaciji

Susret s jednim talijanskim nezaposlenim radnikom

Dubrovnik, 9. septembra. Juče po podne usidrila se jahta maršala Balba »Cyprus«. Pola sata kasnije iskrcali u se sa jahte Balbo i maršalovi gosti i razgledali su grad u pratnji talijanskog konzula i pretstavnika talijanske agencije »San Marco«.

Balbo je imao u gradu jedan zanimljiv susret sa jednim radnikom svojim zemljakom koji se od prije izvjesnog vremena nalazi u Dubrovniku. Doznaje se da se ovaj radnik žalio G. Balbu na teške uslove života sa kojima se bore »renjikoli«. Radnik je rekao g. Balbu da je nedavno posjetio Zadar i da je tamo dobio zaposlenje koje je uskoro morao napustiti. Zatim je zatražio od g. Balba materijalnu pomoć. G. Balbo mu je odgovorio da se sa istim teškoćama bore i radnici u Italiji i umjesto da ga novčano pomogne, izvadilo je svoju posjetnicu i predao je radniku, upućujući ga na talijanski konzulat. Radnik je pogledao kartu, a zatim ju je učtivo vratio g. Balbu i udaljio se bez riječi.

U 6 sati po podne G. Balbo i njegovi gosti vratili su se na jahtu koja je zatim otplovila za Korčulu, a zatim će produžiti za Split.

Split, 11. septembra. 10. septembra u 6 sati poslije podne stigla je u splitsku luku jahta »Cyprus«, na kojoj putuje po Dalmaciji talijanski maršal guverner Tripolisa i poznati letač preko Atlantika Italo Balbo. Maršal Balbo po dolasku u našu luku iskrcao se sa svojom pratnjom i krenuo automobilom na Marjan. U njegovom društvu bila je njegova gospodja Emanuela. Vlasnik

ZAŠTO JE MARŠAL BALBO DOŠAO U DALMACIJU?

Saznaje se da je vodstvo fašističke stranke u Zadru zatražilo od vlade u Rimu da hitno pošalje u Zadar jednog utjecajnog člana vodstva stranke. Zadarski fašistički funkcionari zamolili su tom prilikom Mussolinija da bi po mogućnosti Duce sam došao u Zadar. Ovaj zahtjev vodstva zadarskih fašista motiviran je time, što je u redovima stranke u Zadru, kao i u samom vodstvu došlo do teških trzavica, koje su zaprijetile raspadom stranke. Dva federalna funkcionara, koji su osumnjčeni kao vođe pobune pobjegli su na naš teritorij. Zato je zadarsko stranačko vodstvo tražilo da bi Mussolini svojim ličnim autoritetom ili preko nekoga od svojih najbližih suradnika spriječio rasulo fašističke stranke u Zadru.

U pismu koje je tim povodom upućeno generalnom tajništvu stranke u Rimu, naglašeno je da je potrebna hitna akcija, jer je stanje u Zadru vrlo teško. Generalni tajnik stranke, Starace,

U ŽENEVI SE OSUĐUJE POSTUPAK G. BALBA U SPLITU

Ženeva, 11. septembra. Jutros su ovašnji listovi objavili izvještaj Havasa o posjeti Balba Splitu. U tim izvještajima govori se i o demonstracijama izazvanim govorom guvernera talijanskog Tripolisa i pjevanjem »Giovinezze« u prostorijama talijanske čitaonice u Splitu. U krugovima Društva naroda ovaj događaj je izazvao neprijatno iznenađenje. Mnogi smatraju da je postupak Balba najblaže rečeno nerazmišljen, ako nije namjeran. Posjeta Balba talijanskoj čitaonici i njegov govor smatraju se kao provokacija utoliko teža što dolazi u vrijeme kad se sa zvanične talijanske strane ističe želja za saradnjom sa Mašlom antantom, pa dakle i sa Jugoslavijom, i kada se između Rima i Pariza vode pregovori o tome.

Da li je Balbo sam na svoju ruku, bez znanja Mussolinija, održao pomenuti govor i izazvao incident, pita se danas u Ženevi.

Komentirajući ovaj događaj »Journal des Nations« kaže:

jahte grof Marzocco sekretar talijanske ambasade u Londonu, barun Scola Amerini, talijanski senator i industrijalac Vittorio Cini, narodni poslanik Francesco Sasca i Florio grof Francesco. Dočekao ih je talijanski konzul u Splitu g. Ambrozetti sa osobljem konzulata, senator Tacconi i g. Krstulović. Poslije pregleda Marjana došli su automobilom u grad i razgledali Dioklecijanovu palaču. Na Peristilu je maršal Balbo, koji putuje privatno i incognito, izjavio novinarima na njihova pitanja, da putuje sasvim incognito i da ne želi davati izjave. Možete međutim reći, nastavio je, da mi se neobično dopada ova obala. Zadržan sam njezinim prirodnim ljepotama. Vaše su mi vlasti išle u svemu na ruku, i ja sam im za to zahvalan. Maršal Balbo i njegova pratnja pošli su gradskim ulicama u vrijeme kad su one najživlje tj. poslije 7 sati na večer. U kavani Nani na Obali maršal Balbo i njegova pratnja neko su vrijeme sjedili i promatrali život na splitskoj obali. Maršal Balbo je zatim posjetio talijanski klub u Marmontovoj ulici. Tu ga je dočekalo oko stotinu mjesnih talijanaša ovacijama. Maršal Balbo je u talijanskom klubu održao govor, a pjevala se i fašistička himna »Giovinezza«. Sve se to moglo da čuje kroz otvorene prozore Cabinetta. Shvatljivo je da je ovakvo ponašanje splitskih talijanaša izazvalo ogorčenje kod našeg gradjanstva, koje se počelo okupljati oko Marmontove poljane. Kad su maršal Balbo i njegova pratnja izašli iz Cabinetta, omladina ih je dočekala poklicima negodovanja. Policija je nastupila i razjurla omladinu, a sedam njih je uhapsila. Maršal Balbo je ušao u automobil, a za njim njegova pratnja. Krenuli su prema luci, odakle su se motornim čamcem prebacili na jahtu. Iako su maršal Balbo i njegova pratnja prolazili gradskim ulicama, kada su one bile najživlje, iako je naše gradjanstvo znalo da je to talijanski maršal, niko nijednapravio ni jedan gest, koji bi mogao da bude neugodan talijanskom maršalu. Tek onda kad su mjesni talijanaši htjeli da dolazak maršala izrabe za neku izazovnu demonstraciju, naša omladina je reagirala poklicima negodovanja.

Trogir, 1. septembra. Jutros nešto poslije 7 sati jahta »Cyprus« sa maršalom Balbom i njegovom pratnjom produžila je iz Splita za Trogir, gdje je stigla poslije 8 sati. Maršal Balbo i njegova pratnja iskrcali su se, a kroz Trogir ih je proveo dr. Ivo Delale, koji im je pokazao znamenitosti ovoga grada. Poslije pregledanja Trogira, koje je prošlo bez ikakvog incidenta, maršal Balbo i pratnja krenuli su na jahtu i proslijedili za Šibenik.

Šibenik, 12. septembra. U Šibeniku je Balbo pregledao cikvu Sv. Jakova i posjetio je konzulat, a zatim je otplovio za Zadar.

je o ovoj molbi Zadra referirao Mussoliniju prilikom posljednjih talijanskih manevara. Mussolini nije mogao udovoljiti molbi da sam otputuje u Zadar, pa je zato odredio da u Dalmaciju ima putovati maršal Balbo, kao najpopularniji član vodstva stranke poslije Mussolinija. Duce je o ovom razgovarao s Balbom na samim manevrima i Balbo je pristao da izvrši ovu misiju. U Zadar je odmah javljeno, vodstvu stranke, da će uskoro doći Balbo. U Zadru su već duže vremena znali za ovaj Balbov posjet i on nije nikako došao kao slučajni izlet maršala. Da stvar ne bi izgledala napadna odlučeno je da Balbo obidje cijelu Dalmaciju. Ovaj Balbov put po Dalmaciji je ujedno imao poslužiti tome, da se i među talijanskim optantima u Dalmaciji osvježi fašistički zanos. Kako smo ovu informaciju dobili iz pouzdana izvora, to je put Balba duž dalmatinske obale ovim potpuno objašnjen.

„GORIŠKI SLOVENC“ II.

Apel odjemnikom knižice

Moji raznašalci ali pošta so razdelili med naročnike nekaj čez 1000 iztisov knižice. V enem mesecu je plačalo samo nekaj nad — 170. vsi drugi so zahtevali položnice poštne hranilnice. Toda v zadnjih 14 dneih ih je plačalo nekaj nad 20. ali le male obroke. — To je malo vspodbudilno za nadaljevanje tretje knižice — TRST in ISTRA. Tudi tiskar in književoz težko čakata na plačilo računa.

Zato apelujem na vse gg. odjemnike, da po 1. septembru plačajo bodisi celo ceno ali vsaj večje obroke. S tem me podprejo v molih načrtih, za kar jim bom hvaležen. Torej: na veselo svidanje s — položnicami poštne hranilnice!

V Ljubljani, 24. avgusta 1934.

Andrej Gabršček.

AKADEMIKOM EMIGRANTOM KI ŽELIJO BITI OPROŠČENI ŠOLNINE!

Klub jugosl. akademikov iz Trsta, Gorice in Istre v Ljubljani sporoča vsem tovarišem, ki študirajo na ljubljanski univerzi, da je prejel od Ministrstva financ v Beogradu sporočilo, da stoji ono na stališču, da mora vsakdo, ki reflektira na oprostitev šolnine v prejšnjem semestru in v prihodnjem, vložiti na Ministrstvo financ prošnjo s priloženim potrdilom, da je dotični v resnici emigrant. Nadalje mora sleherni dokazati, da mu njegove premoženjske prilike ne dopuščajo plačevanja šolnine. Ministrstvo zahteva nadalje, da se morajo prošnje kolkovati s 5 Din in potrdila o emigrantstvu s 20 Din. Nekolkovanih prošenj in potrdil Ministrstvo sploh ne bo reševalo. Vsak akademik-emigrant, čigar premoženjske prilike niso dovoljne, in kateremu se lahko izda potrdilo o emigrantstvu, naj se nemudoma zgłosi pri tajniku kluba dnevno v klubovem lokalu, Selenburgova 7. I. kjer bo dal potrebne podatke in koleke, nakar se njegova prošnja pošlje v Beograd.

Ker je stvar nujna, bo klub zaključil vlaganje prošenj 15. t. m.

Poziv bivšim arsenalnim radnicima u Puli

Pozivaju se svi bivši arsenalni radnici u Puli, koji smatraju da imaju pravo na penziju, a istu iz bilo kojeg razloga još ne uživaju, da pošalju čim prije svoje tačne podatke (gdje i kada su rođeni, koliko su službovali i u kojem svojstvu, otkada se nalaze u Jugoslaviji i gdje, itd.) na društvo »Istra« u Zagrebu, Trg Kralja Aleksandra 4. Pozivaju se napose oni, koji su zaposleni kod državnih željeznica, a nisu im priznate godine službe odnosno nisu primljeni u mirovinu i fond radi prekorčenja 36 godine života.

ZAHVALA!

Organizacija jugoslov. emigrantov v Laškem izreka svojemu prvemu predsjedniku gospodu Alojziju Štreklu davčnemu upravitelju, ki je bil po službeni potrebi premeščen v Ormož javno zahvalo za vse dobro, ki ga je storil v korist tukajšnjih rojakov in mu želi na novem službenem mestu zadovoljstva in sreče. Dal Bog svidenje pod rodnim krovom. — Oriem Laško.

SMRT SLOVENSKE UČITELJICE V STARI ITALIJI.

Dne 29. avgusta je umrla v sanatoriju v Bari v južni Italiji gdč. Adrijana Fili, učiteljica v Materi, provinca Potenza v Basilicatu. Pokojnica je bila hčerka knjigoveza g. Ivana Filija v Tolminu in sestra g. Janka Filija, trgovskega suradnika v Celju. Bila je absolventka tehniškega učiteljskega in je službovala 4 leta v Trentu in v Cepovanu, zadnja 4 leta pa v južni Italiji, kjer je zbolela in daleč proč od domovine umrla, stara komaj 28 let. Naj mirno počiva v tuji zemlji!

U FOND „ISTRE“

Vojnić Jakov, učitelj Vučak d. 20.—
Škalamera Radoslav, Vrbnik „ 5.—
Lazar Tone, šol. uprav., Sv. Martin „ 5.—
U prošlom broju objavljeno „ 33.372.60

Ukupno . . . . d 33.402.60
Naša povjerenica za Ameriku, g. Mary Vidošić iz Hobokena, poslala nam je 2 dolara kao pretplatu za g. Slavo Persich, 2635 1/2 E. Lehigh Ave, Philadelphia, Pa. Osim toga primili smo još 2 dolara kao pretplatu za gosp. Antona Vidošić, 301 — 10 th Avenue, New-York čime je njegova pretplata na »Istru« namirena do konca tekuće godine. Najtoplije zahvaljujemo.